

Pirjo Salminen

Kasvatus tulevaisuuteen

Loppuraportti

ISBN 952-213-064-8

Sisällysluettelo

<i>Hankkeen taustaa</i>	3
Miksi hanke käynnistettiin?	3
Mitä tavoiteltiin?	3
<i>Miten hanke toteutettiin?</i>	5
Kenen kanssa?.....	5
Miten organisoitiin?	6
Miten arvioitiin?	6
Miten tiedotettiin?.....	7
<i>Mitä saavutettiin?</i>	9
Tiedon keruun taustaa	9
Miten pilottien tavoitteet toteutuivat?	9
Miten hankkeen tavoitteet toteutuivat kentällä?.....	10
<i>Mihin vaikutettiin?</i>	12
Mitä hyötyä ja kelle?	12
Arvoihin ja asenteisiin vaikuttaminen	13
Kasvatustietoisuuden lisääminen	14
Toimintatapoja yhteisöllisemmäksi	14
Varhaista puuttumista	14
Vanhempien sekä lasten ja nuorten osallisuuteen vaikuttaminen	17
Paikalliseen ja seutukunnalliseen päätöksentekoon vaikuttaminen	18
Käytännön asiantuntijuutta	18
<i>Mitä voi hyödyntää ja miten?</i>	20
Miten kokemuksia levitettiin?	20
Mitä ja miten toimintamalleja sovellettiin?	20
<i>Kuluja vai säästöjä?</i>	22
<i>Miten pysyvää?</i>	23
<i>Mitä tästä opimme?</i>	24
Mikä edisti?	24
Mikä esti?	24
Mitä tekisimme toisin?	24
Sanahelinää?	26
<i>Mitä tästä eteenpäin?</i>	28

<i>Yhteenvetoa ja hankkeen vaikuttavuuden pohdintaa</i>	30
Yhteisöllisyyden rakennustyömaa	30
Kaksi kehittämisen tasoa	31
Hanke muutostyön välineenä	31
Hanke käsitteellisenä vaikuttajana	33
Hankkeen konsultatiivinen vaikuttavuus	34
Uskoa luova vaikuttavuus	37
Lopuksi	38

Liitteet

Liite 1. Pilottikuntien kasvatusyhteistyön käytäntöjä	40
Liite 2. Pilottikuntien tulosten yhteenveto	41
Liite 3. Tavoitteiden toteutuminen	44
Liite 4. Kasvatuskumppanuuden ja yhteisöllisyyden tekijöitä	46
Liite 5. Yhteenvetoa IKKU-vaikuttavuusmallin avulla	47

Hankkeen taustaa

MIKSI HANKE KÄYNNISTETTIIN?

Suomen Kuntaliiton Kasvatus tulevaisuuteen (KASTU) -hanke käynnistettiin vuoden 2001 helmikuussa. Sen tarkoituksena oli lisätä **lasten ja nuorten hyvinvointia yhteisöllisesti vanhemmuutta vahvistamalla**. Kuntaliitto halusi osaltaan vastata vanhempien ja kuntien työntekijöiden **yhteiseen huoleen lasten lisääntyvästä pahoinvoinnista**.

Vanhemmuutta oli tarkoitus vahvistaa lisäämällä vanhempien osallisuutta ja vertaistukea, mutta sen rinnalle tarvittiin myös tiiviimpää viranomaisten poikkihallinnollista yhteistyötä sekä vanhempien ja viranomaisten keskinäistä yhteistyötä. Lisäksi oli tarve tehostaa entisestään lasten ja nuorten osallisuutta ja siten myös ehkäistä syrjäytymistä. Hankkeen ydinajatuksena oli että **kasvatus kuuluu lapsen koko lähiyhteisölle, vaikka vanhemmat kantavatkin kasvatuksen päävastuun**. Toisin sanoen naapurit, ystävät, seurakunnat, järjestöt ja viranomaiset yhdessä ottavat osaa kasvatukseen vanhempien tukena. Hankkeen taustalla vaikutti laukaalainen Yhdessä elämään -kasvatustyömalli, joka valittiin vuonna 1996 Euroopan perheiden liiton palkinnolla Euroopan parhaaksi kasvatushankkeeksi.

Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeen lähtökohtana oli **Kuntaliiton lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma**, jonka tavoitteisiin ja arvoihin koko hanke perustuu. Kuntaliitto oli laatinut vuoden 1999 aikana lapsipoliittisen ohjelman, jonka tavoitteena oli linjata sen lapsipoliittista toimintaa sekä nostaa lapsen näkökulma tärkeäksi keskusteluaiheeksi eri foorumeilla. Ohjelman tarkoituksena oli myös arvioida lapsia, nuoria ja perheitä koskevia asioita hallinnonrajat ylittävän kokonaistarkastelun kautta ja sen pohjalta kehittää lapsipoliittista päätöksentekoa.

KASTU-hankkeen tarkoituksena oli **rakentaa arvoperustaa**, josta kävisi ilmi, mikä on oikein ja väärin, hyvää tai huonoa, toivottua tai paheksuttavaa. Kasvatustyön perusedellytys oli kuitenkin aito lapsesta huolehtiminen ja rakkaus sekä kiinnostus lapsen näkemyksistä ja kyky huomioida lapsen tarpeet ja toiveet. Hankkeen mukaan kasvattamisen tulisi olla koko yhteiskunnan yhteinen asia ja sen tulisi perustua yhteiseen arvoperustaan. Perinteinen arvoperusta oli kuitenkin purettu viimeisten vuosikymmenien aikana ilman, että jotain uutta olisi luotu tilalle. Nuorison pahoinvoinnin juuret juontuivat osaksi yhteiskunnassa vallitsevasta arvotyhjyydestä. Sen vuoksi kasvatuksen tueksi tarvittiin yhteisöllistä arvopohjaa, joka olisi lujasti kiinnitetty lähiyhteiskuntaan.

MITÄ TAVOITELTIIN?

KASTU-hankkeen tarkoituksena oli saattaa yhdessä sovitut lapsipoliittiset tavoitteet ja toiminta osaksi muuta vakiintunutta toiminnan suunnittelua,

vaikuttaa valtakunnallisiin linjanvetoihin sekä tukea paikallista työtä kunnissa. Lisäksi hankkeen tarkoitus oli tukea Sivistyksen suunta -asiakirjan sekä Demokratia- ja Osallisuusprojektien tavoitteita.

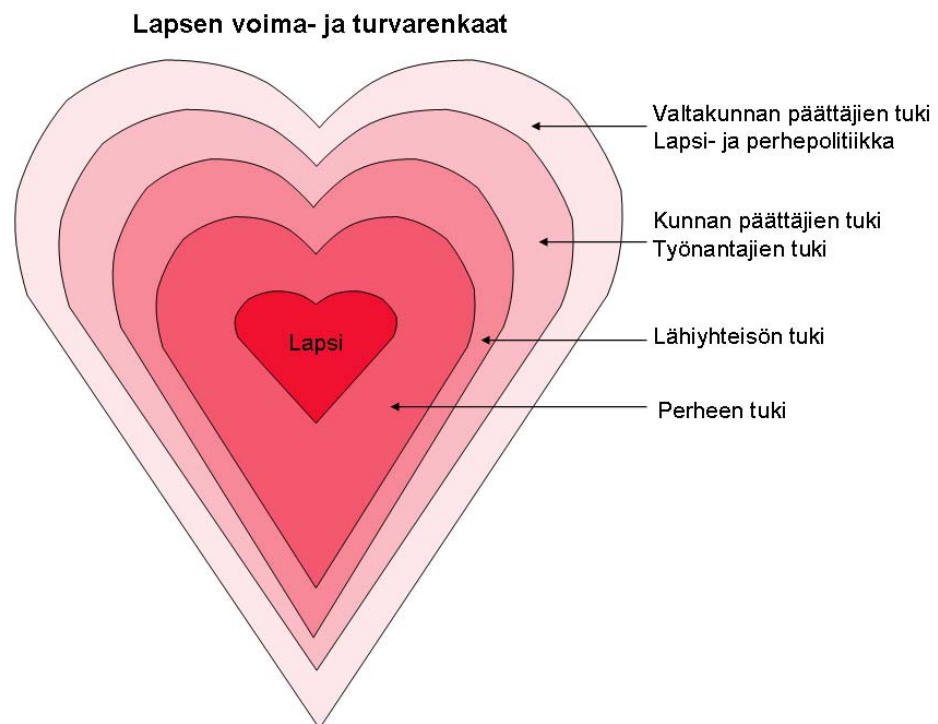
Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeen tavoitteet perustuivat Suomen Kuntaliiton lapsipoliittisen ohjelman visioon 2015, joista projektisuunnitelmaan poimittiin seuraavat esimerkit:

Pitkän ajan tavoitteet

- Lapsen oikeus vanhempiinsa ja terveeseen kasvuun toteutuu.
- Terveet elämäntavat ovat kunniaissa.
- Yhteiskunnalliset päättäjät ja yritysmaailma arvostavat perheiden tehtävää ja lapsuutta.
- Lapsen omaa erityislaatuisuutta kunnioitetaan ja lapsen tulevaisuuden suunnitelmien toteutumista edistetään.

Lyhyen ajan tavoitteet

- Julkinen valta tukee perheiden tehtävää ja turvallisen lapsuuden toteutumista.
- Lapsen ja perheen yhteisössä toimii erilaisia voimavarakeskuksia.
- Aikuiset ovat kiinnostuneita lapsen näkemyksistä ja lapsi voi osallistua ja vaikuttaa.

Miten hanke toteutettiin?

KENEN KANSSA?

Hankkeeseen osallistui **25 kuntaa eri puolilta Suomea**, jotka valittiin Yhdessä elämään -verkoston kautta. Pilottikuntia olivat Enontekiö, Helsinki, Jyväskylä, Järvenpää, Kannonkoski, Kerava, Kokkola, Kuusamo, Laukaa, Lempäälä, Loviisa, Multia, Pyhäsalmi, Rantasalmi, Rautjärvi, Rymättylä, Sauvo, Suomussalmi, Tornio, Tuusula ja Ylivieska. Lisäksi seutukunnat Liminka, Lumijoki, Rantsila ja Tyrnävä toimivat yhtenä projektina (Yhdessä elämään Lakeudella).

Pilottikunnilla oli vapaat kädet kehittää omia mallejaan ja kasvatusyhteistyöverkostojaan omista tarpeistaan. Yhteisenä tavoitteena oli luoda hyvinvoinnin edellytykset kaikille lapsille. Vanhempien ja kotien kanssa tehtävän kasvatusyhteistyön malliksi kunnat solmivat kunnanhallituksen päätöksellä kumppanuussopimuksen **Laukaalaisen Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyön** kanssa. Yhteistyö pilottikunnissa ulottui hyvin erilaisiin ja vaihteleviin yhteiskunnallisiin ryhmiin. Kuntien viranomaisverkoston lisäksi yhteistyöhön osallistui **esimerkiksi seurakuntia, urheiluseuroja, yrittäjiä, vanhempainyhdistyksiä, poliisi ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisjärjestöjä**.

Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeen pilotit olivat monimuotoinen verkosto eri puolella Suomea. Ne olivat lähtötasoiltaan ja kooltaan hyvin erilaisia. Muutamilla piloteilla oli toiminnan taustana järjestelmällinen ja useamman vuoden kestänyt lapsi- ja nuorisotyö, jossa oli toteutettu jo ennakoon Kuntaliiton hankkeen tavoitteita. Toisissa piloteissa työ oli vasta alullaan hankkeen käynnistyessä. Useimmilla piloteilla oli ollut tiivistä yhteistyötä Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyömallin kanssa. Muutamissa pilottikunnissa oltiin kartoitettu lapsiperheiden ja lähiyhteisöjen kehittämistarpeita jo ennen projektin alkamista. Joillakin paikkakunnilla koulut olivat toteuttaneet omia kyselyjään oppilaille ja vanhemmille.

Kuntaliitossa toimi oman työn ohessa projektin johtaja sekä kokopäiväinen projektityöntekijä (projektivastaava). Lisäksi hanketta seurasi **johdoryhmä**, jossa oli edustajia eri yhteistyötahoista: **Kirkkohallituksesta, Mannerheimin Lastensuojeluliitosta, Suomen Vanhempainliitosta, Förbundet Hem och Skola:sta, Turun yliopiston Rauman opettajan-koulutuslaitoksesta, Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyöstä sekä pilottiprojektien edustajat Jyväskylästä, Järvenpäästä ja Lempäälästä**. Johdoryhmässä tapahtui useita luonnollisia vaihdoksia hankkeen aikana, mutta ydinjoukko pysyi ennallaan.

Hankkeen päärahoittajat olivat **Suomen Kuntaliitto ja Kirkkohallitus**. Hankkeen alussa oli rahoittajana myös opetusministeriö, mutta se vetäytyi kahden vuoden jälkeen rahoitusongelmiinsa vedoten. **Lisäksi Kastellitalot Oy, Lähivakuutus ja Lumon Oy** tukivat taloudellisesti hanketiedotteiden ja työseminaarien toteutumista.

Kasvatus tulevaisuuteen -hanke teki yhteistyötä muidenkin tahojen mm. Lasten suojelun keskusliiton, Stakesin (mm. VARPU-hanke), opetushallituksen (mm. Nuorten osallisuus -hanke), sisäministeriön (Osallisuus-hanke, Turvallisuus-hanke) sekä Helsingin Klaari -projektin kanssa. Pilottiprojekteilla oli yhteistyölinkkejä paikallisiin, seutukunnallisiin sekä valtakunnallisiin hankkeisiin.

MITEN ORGANISOITIIN?

Suomen Kuntaliitto sopi hankkeeseen osallistuvien pilottien kanssa työsuunnitelmien laatimisesta, suunnitelmien rakenteesta ja pilottien toteuttamisen aikataulusta. Pilottien vastuulla oli omien projektisuunnitelmien laatiminen, kullakin paikkakunnalla toteutettavan projektin vaiheistaminen, ohjausryhmän kokoaminen ja pilotin vastuuhenkilön nimeäminen, rahoituksen, aikataulun sekä projektiin osallistuvien sidosryhmien ja kumppanuustahojen määrittäminen.

KASTU-hankkeeseen liittyi vielä vuonna 2002 Meidän Jyvä -projekti Jyväskylältä sekä Tornion Kasvatus tulevaisuuteen -projekti, joka oli samalla rikoksen torjuntahanke. **Enemmistö** (18) pilottiprojekteista toteutettiin **perustyön kehittämisenä oman työn ohessa** ilman erillistä projektityöntekijää. **Vain Jyväskylällä, Järvenpäällä, Keravalla, Lempäälällä ja Tuusulalla oli projektiorganisaatio ja erikseen palkattu projektityöntekijä** lähes koko hankkeen ajan (lisäksi Helsingillä, Torniollla ja Ylivieskalla oli työntekijä väliaikaisesti). Helsingin projekti oli seurakunnan hallinnoima hanke ja siinä oli virallisesti mukana vain Roihuvuori–Laajasalon alue. Osa pilottiprojekteista toimi ns. sateenvarjohankkeena, jonka alle koottiin kaikki kunnan lapsi- ja perheprojektit (esim. Suomussalmi ja Rantasalmi).

Kuntaliitossa projektivastaava **seurasi, koordinoi sekä tuki pilottien toimintaa**. Lisäksi hän **keräsi ja toimitti materiaalia ja tiedotti projektin etenemisestä** sekä saaduista tuloksista ja kokemuksista kunnille ja muille tahoille pääasiassa hanketiedotteiden ja internetin välityksellä. Pilottiprojekteja seurattiin ja tuettiin säännöllisesti sähköpostitse ja puhelimitse. Tukea annettiin myös KASTU-hankkeen johtajan ja projektivastaavan kuntavierailujen sekä pilottiprojektien tiimikokouksien yhteydessä.

Pilottiprojektien kokemuksia koottiin mm. työsuunnitelmien ja toimintakertomuksien sekä säännöllisten seurantakyselyjen avulla. Samalla kerättiin muitakin dokumentteja mm. pilottivierailumuistioita, pilottiprojektien esitteitä, tiedotteita, lehtileikkeitä sekä oppilaitosten tutkielmia pilottiprojekteista. Materiaali oli esillä vuosittaisissa työseminaareissa. Pilottien yhteyshenkilöt lähettivät työsuunnitelmansa ja toimintakertomuksensa vuosittain Kuntaliittoon. Dokumentit tallennettiin Kuntaliiton ja pilottiprojektien sisäiseen ekstranettiin, jossa ne olivat heti yhteyshenkilöiden luettavissa.

MITEN ARVIOITIIN?

Efektian suorittama ulkoinen arviointi toteutettiin syksyllä 2001. Etukäteisarvioinnin tarkoituksena oli arvioida hankkeen tavoitteita ja toteutumista projektisuunnitelmien perusteella. Arvioinnin yhteydessä pilottien yhteyshenkilöille annettiin palautetta projektin toteutuksesta ja työvaiheesta

sekä arvio työsuunnitelmista sekä suosituksia projektiin kehittämiseen. Arviointia purettiin yhteisessä työseminaarissa. Yleinen havainto oli, että kaikkien pilottien projektinhallinta kaipasi täsmentämistä ja tarkempaa suunnittelua. Erityisesti huomio kiinnittyi henkilöresurssien vähäisyyteen pilotteissa. Pilottien työsuunnitelmissa hankkeiden toteutukseen vuosille 2002–2005 ei oltu ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Toinen yleinen havainto oli, että pilottien työsuunnitelmissa ei oltu viitattu riittävästi Kuntaliiton Lapsipoliittiseen ohjelmaan. Tähän pilotteja pyydettiin kiinnittämään huomiota. Lisäksi pilotteja suositeltiin hyödyntämään erilaisia kasvatus- ja vanhemmuusmalleja, joita oli kehitelty jo Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyössä.

Opetusministeriön rahoitusvajeen vuoksi hankkeen ulkoiseen arviointiin ei ollut valitettavasti jatkossa riittäviä resursseja, joten sitä jatkettiin **pilottien ja Kuntaliiton yhteisarvioinnilla sekä pilottien itsearvioinneilla**. Arviointia toteutettiin pilottivierailujen ja tiimipalaverien yhteydessä etukäteen lähetettyjen kysymysten avulla. Lisäksi pilottien toimintaa arvioitiin yhdessä vuosittaisissa työseminaarissa ja pilottien yhteyshenkilöille tarjottiin erilaisia työkaluja arvioinnin apuvälineeksi. Arvioinnin avulla tuettiin hankkeen toteutusta sekä kerättiin palautetta ja tietoa projektien etenemisestä. Joillakin projekteilla oli aikomus toteuttaa pilottikohtainen prosessi- ja tuotosarviointi yhteistyössä lähialueen ammattikorkeakoulujen kanssa.

MITEN TIEDOTETTIIN?

Sisäisesti

Projekti-informaatiota ja ohjeistusta välitettiin sähköpostitse säännöllisesti pilottien yhteyshenkilöille. Hankkeen etenemisestä kerrottiin myös laajemmalla sähköpostilistalla oleville. **Ekstranettiin** tallennettiin hankkeessa tuotettuja dokumentteja, jotka olivat välittömästi pilottien yhteyshenkilöiden luettavissa. Ekstranettiin avattiin myös toimijoiden sisäinen keskustelupalsta, jossa oli tarkoitus vaihtaa mielipiteitä, mutta innostus hiipui ajan puutteen vuoksi.

Lisäksi kesken vuotta kerättiin pilottien tilannekatsauksia toimintakauden tapahtumista, toimintavoista ja tuotoksista. Niistä poimittiin esimerkitapauksia **hanketiedote-lehteen**. Pilottien edustajat kirjoittivat hanketiedotteeseen konkreettisia esimerkkejä kasvatusyhteistyön käytännöistä. Myös KASTUn muut kumppanit kirjoittivat kantaaottavia artikkeleita mm. yhteiskunnallisista arvoista ja asenteista. Hankkeen sisäistä viestintää toteutettiin myös omissa vuosittaisissa **työseminaarissa**, joita pidettiin kerran vuodessa. Näiden lisäksi hankkeen aikana järjestettiin **pilottivierailuja, tiimipalavereita sekä pilottien omia seminaareja**. Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyö järjesti lisäksi omia seminaareja.

Ulkoisesti

Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeen ja pilottiprojektien omat **internetsivut** toimivat päävälineinä ulkoisessa viestinnässä. **Kuntien tietopankkiin** kirjoitettiin hankkeeseen liittyviä artikkeleita sekä tiedotettiin muille kunnille hankkeen etenemisestä. **Hanketiedote-lehteä** toimitettiin kaksi kertaa vuodessa. Kaikki hanketiedote-lehdet koottiin **KASTUn internet-sivuille**, jossa

ne on vapaasti luettavissa ja tulostettavissa. Paperiversiota jaettiin eri tilaisuuksissa. Hanketiedote-lehden sisällöstä ja ulkoasusta saatiin paljon myönteistä palautetta ja se toimi muiden hankkeiden tiedotteiden mallina.

Lisäksi KASTU-hanke toimitti **artikkeleita tiedotteisiin ja julkaisuihin**. Hankkeesta kerrottiin säännöllisesti Opetus- ja kulttuuriyksikön omassa tiedotteessa sekä Ajantieto-julkaisussa. Hankkeesta ja pilottiprojekteista kertovia artikkeleita julkaistiin myös sanomalehdissä ja ammatillisissa lehdissä.

Seminaareihin ym. tapahtumiin KASTU osallistui resurssien mukaan. Pilotit tuottivat osan sisällöistä eri tahojen seminaareihin esimerkiksi lapsipolitiikan seminaareihin, TerveKunta-päiville, Lääninhallitusten järjestämille osallisuus- ja turvallisuusaiheisille päiville; Stakesin, Lastensuojelun keskusliiton, kirkon, Mannerheimin lastensuojeluliiton sekä Suomen Vanhempain liiton seminaareihin. Lisäksi KASTUlla oli kahtena kesänä oma sessio Jyväskylän kasvatuksen ja opetuksen kesäkongressissa, jossa kerrottiin oppimiskokemuksista sekä esiteltiin hyviä käytäntöjä. KASTUlla oli vuosittain myös oma seminaari Kuntamarkkinoiden yhteydessä, jossa oli mukana myös kuntien päättäjiä. Hankkeen aikana Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyö järjesti myös kaikille avoimia tilaisuuksia, joihin pilottikuntien toimijat osallistuivat.

Hankkeen johtaja Gustav Wikström toi myös omassa työssään KASTUa tunnetuksi monissa eri tilaisuuksissa aina Ruotsia ja Norjaa myöten. Myös Yhdessä elämään -äiti Anne Eskelinen kertoi Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeesta omissa tilaisuuksissaan ympäri Suomea sekä Italiassa EU:n ministerikokouksessa lokakuussa 2004. KASTUn johtoryhmän muutkin jäsenet kertoivat hankkeesta omissa viiteryhmissään. Lisäksi pilottien edustajat esittelivät käytäntöjään eri puolella Suomea ja tiedottivat samalla valtakunnallisesta hankkeesta. Pilottien tuottamaa materiaalia on luettavissa myös KASTU:n internetsivuilla.

Kasvatus tulevaisuuteen -hanke herätti keskustelua arvoista ja kasvatusyhteistyöstä sekä **alueellisissa että valtakunnallisissa tilaisuuksissa**. KASTU-hanke korosti perheen tavallisen arjen nostamista arvoonsa sekä ajan antamista lapsille. Lisäksi hanke rohkaisi tukemaan työn ja perheen yhteensovittamista. Hanke haastoi myös **yritysmaailman ja median edustajat sekä yhteiskunnalliset päättäjät kasvatusyhteistyön edistämiseen**. Esimerkiksi Järvenpäässä järjestettiin maalikuussa 2002 valtakunnallinen seminaari "Arki, arvot ja media", jossa käytiin kanta-aottavaa keskustelua median vaikutuksesta lapseen ja nuoreen sekä vastuusta mm. vanhempien, viranhaltijoiden, toimittajien ja päättäjien kesken.

Lisäksi KASTU-hanketta teki tunnetuksi kumppaneiden kanssa **yhteisöllisesti aikaansaatu kirja**. Kuntaliitto teki kustannussopimuksen opetus- ja sosiaalialan tietokirjallisuuteen erikoistuneen PS-kustannuksen kanssa. Yhteistyön tuloksena saatiin lisää tehoa käytäntöjen ja oppimiskokemusten levitykseen ja siten myös hankkeen vaikuttavuuteen. Yhdessä kasvattamaan -kirja julkaistiin Jyväskylän Kasvatuksen ja opetuksen kesäkongressin yhteydessä 8.8.2005. (Kirjasta lisää sivulla 38.)

Mitä saavutettiin?

TIEDON KERUUN TAUSTAA

Kaikkia lopullisia tuloksia ei voida tässä raportissa esittää, koska **projektit päättyvät pilottikuntien omasta tarve- ja resurssitilanteesta johtuen eri aikaan**. Osa projekteista päättyi jo kaksi vuotta aikaisemmin (Helsinki, Pyhäjärvi ja Enontekiö). Projektin vastuuhenkilöiden jäädessä pois myös virallinen projekti jouduttiin poikkeuksellisesti lakkauttamaan. Suurin osa pilottiprojekteista päättyi vuoden 2005 lopussa tai – kuten esimerkiksi Järvenpää – vasta vuoden 2006 alussa.

Pilottien vaihtelevista resursseista ja lähtöasetelmista johtuen projektien raportoinnissa oli suuria alueellisia eroja. Lisäksi projektien erilaiset elinkaaret työntekijävaihdoksineen lisäsivät eroja. Niistä piloteista, joissa oli projektioorganisaatio ja erikseen palkattu projektityöntekijä, saatiin luonnollisesti enemmän ja täsmällisempää materiaalia kuin niistä, joissa projekti toteutettiin perustyön kehittämisenä oman työn ohessa. Pilottikuntavierailujen yhteydessä kerättiin dokumenttien lisäksi “arjen hiljaista tietoa”, jota yhteyshenkilöt saattoivat pitää itsestään selvyytenä, eivätkä siten aina muistaneet tai ehtineet sitä raportoida. Kuitenkin juuri näiden arkikokemusten kirjaaminen olisi ollut hyvin tärkeää. Kun hiljaista tietoa vaihdettiin yhteisissä tapaamisissa ja seminaareissa, eivät ne olleetkaan itsestään selviä kaikille, vaan mallinnettavissa olevia toimintatapoja.

Tässä asiakirjassa raportoidut saavutukset perustuvat pääasiassa tietoihin, jotka kerättiin kyselyllä pilottiprojekteilta kesällä ja alkusyksystä 2005. Lisäksi hyödynnettiin piloteilta jo aikaisemmin kerättyä materiaalia sekä tiimipalaverien ja pilottivierailujen kautta saatua tietoa. **Tulosten keruu on edelleenkin kesken**, sillä pilottiprojektit kokoavat omia tuloksiaan parhaillaan. Monimuotoisen ja eri aikaan kerätyn lähdemateriaalin vuoksi, vastauksia ei voida esittää ja luokitella prosentuaalisesti, vaan ainoastaan suuntaa antavasti. Lisäksi hankkeen tavoitteet painottuvat sellaiselle toiminnalle, jossa ei ole luotu laatustandardeja tai numeroiksi muutettuja tavoitearvoja, että tulosten “mittaaminen” tai niiden vertaaminen olisi mahdollista.

Tulosten esittelyssä on nostettu pilottiprojekteista nousseita yleisiä ja yhteneväisiä teemoja sekä niihin liittyviä kehitystarpeita. Tätä loppuraporttia täydentäviä dokumentteja, mm pilottikohtaisia tuloksia, tallennetaan KASTUn internet-sivuille (www.kunnat.net/kastu) sitä mukaa, kun pilottit saavat niitä valmiiksi loppuvuodesta.

MITEN PILOTTIEN TAVOITTEET TOTEUTUIVAT?

Pilottiprojekteihin osallistuneille lähetettiin toukokuussa 2005 kysely, jossa he arvioivat tavoitteiden toteutumista. Kysely lähetettiin kaikille 23 pilottien yhteyshenkilöille, joiden oli tarkoitus koota vastaukset yhteen omien

ohjausryhmien jäsenten kanssa. Samoja asioita oltiin kysytty aikaisemminkin vuosittaisella seurantakyselyllä sekä tiimipalaverien (viimeksi syksyllä 2004) ja pilottivierailujen keskusteluissa. Viimeisimmän kyselyn vastauskoosteen lähettäneet (20 projektia) olivat kaikki sitä mieltä, että oman pilottiprojektin tavoitteet toteutuivat ainakin osittain. Kyselyn mukaan vain yhdessä pilottiprojektissa oli arvioitu tavoitteiden toteutuneen kokonaan.

Pilottiprojektien tavoitteet olivat täsmentyneet hankkeen edetessä. Pilottiprojektien **tavoitteita toteuttavat toimenpiteet olivat perusteltuja ja tarkoituksenmukaisia**. Tavoitteet koskivat yleisimmin seuraavia toiminnallisia teemoja:

- Yhteisen arvopohjan luominen ja yhteisöllisten asenteiden välittäminen koko kylä kasvattaa -periaatteella.
- Vanhemmuuden vahvistaminen sekä lasten ja nuorten kasvun tukeminen perheen eri elämänvaiheissa kehittämällä kasvatusyhteistyötä (kumppanuutta) ja uusia toimintatapoja eri tahojen kanssa.
- Lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen sekä tapakulttuurin ja laillisuuskasvatuksen tukeminen kehittämällä varhaisen puuttumisen keinoja kotien, koulujen ja päivähoidon yhteistyölle (hyvät käytöstavat ja asiallinen kielenkäyttö, kiusaamisen estäminen, näpistelyn, ilkivallan ja päihteiden käytön ehkäiseminen).
- Hyvä ja turvallinen elinympäristö lapselle lisäämällä vanhempien sekä lapsen ja nuorten osallisuutta ja vaikuttamista.

Näiden teemojen painotus vaihteli pilottikunnittain eri vuosina riippuen siitä, mikä oli juuri ajankohtaista paikkakunnan tai alueen kannalta tai mihin “yhteistyön ovi oli luontaisesti avautunut”.

MITEN HANKKEEN TAVOITTEET TOTEUTUIVAT KENTÄLLÄ?

Pilottiprojektit toteuttivat KASTU-hankkeen tavoitteistoa melko uskollisesti, vaikka useimmissa alkuperäisissä projektisuunnitelmissa ei viitattuakaan Kuntaliiton lapsipoliittiseen ohjelmaan. Toisaalta KASTUn tavoitteisto olikin niin laaja ja kauaskantoinen (perustui Lapsipoliittiseen visioon 2015), että sen sisään mahtui pilottien tavoitekirjoa. Useissa pilottikunnissa oli kuitenkin *“haukattu liian iso pala purtavaksi”* eli tavoitteet olivat resursseihin nähden liian laajat, joten niitä jouduttiin pitkin matkaa karsimaan ja täsmentämään.

Hankkeen pitkän ajan tavoitteiden toteutumista voidaan tässä vaiheessa arvioida vain lyhyen aikavälin tavoitteiden ja pilottien aikaansaamien toimenpiteiden toteutumisen tasolla. Lyhyen ajan tavoitteista oli parhaiten toteutunut: Lapsen ja perheen yhteisössä toimii erilaisia voimavaraverkostoja. Julkisen vallan sitoutumisessa nähtiin paljon parantamisen varaa.

Lapsen oikeutta vanhempiansa ja terveeseen kasvuun lisättiin tuemalla vanhemmuutta ja lisäämällä kasvatustietoisuutta sekä korostamalla terveitä elämäntapoja. Lapsen ja perheen yhteisöihin vahvistettiin erilaisia voimavaraverkostoja.

Esimerkkejä toimenpiteistä:

- Vanhempainverkostojen, vanhempainyhdistysten ja vertaisryhmien toiminta.
- Yhteistyömalleja ja lapsen siirtymävaiheiden tukemiseen: neuvolan, päivähoiton, kodin ja koulun kumppanuuteen.
- Vanhempain koulutusta, kasvatusluentoja, vanhempainiltoja.
- Vanhempain ja viranhaltijoiden yhteistyöverkostojen toimintaa.
- Laillisuuslinjan korostaminen vanhemmille ja viranhaltijayhteistyössä ja toimintamallien tekemisessä. Laillisuuskampanja eli alaikäisten näpistelyihin puuttumismallin luominen kauppiaiden ja poliisin toimintatavaksi. Ilkivallan ehkäisyssä yhteistyö asukasyhdistysten kanssa.
- Tapakasvatus; omien reilun pelin sääntöjen tekeminen ja käyttö päivähoitossa, kouluissa, seurakunnan ja kunnan nuorisotoiminnassa ja kodeissa.

Yhteiskunnallisten päättäjien ja yritysmaailman arvostusta perheiden tehtävää ja lapsuutta kohtaan herätettiin sitouttamalla heitä yhteisvastuullisuuteen lapsi- ja nuorisopoliittisessa päätöksenteossa mm. taloudellisten puitteiden luomisella.

Esimerkkejä toimenpiteistä:

- Laajalla lehtikirjoittelulla lasten ja nuorten asiat puheenaiheeksi.
- Vanhempain, viranhaltijoiden ja päättäjien yhteiset tilaisuudet ja työpajat vahvistivat sitoutumista.
- Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelmatyö (kaupungin, seurakunnan, vanhempain, poliisin ja kolmannen sektorin ym. yhteistyönä) ja siinä yhteydessä kuntalaisten kuuleminen.
- Yrittäjien taloudellinen ja toiminnallinen tuki koulutustilaisuuksien, perhetapahtumien ja päihitteettömien penkkareiden ja konserttien järjestämiseen.

Lapsen omaa erityislaatuisuuden kunnioittamista ja lapsen tulevaisuuden suunnitelmien toteutumista edistettiin herättämällä aikuisten kiinnostusta lapsen asioihin sekä antamalla lasten ja nuorten itse osallistua vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Esimerkkejä toimintatavoista:

- Lasten ja nuorten työpajat, nuorisovaltuusto.
- Nuorten oman toimintaympäristön suunnittelu, kunnostaminen tai rakentaminen.
- Kampanja: ilkivallan ehkäisystä säästyneet rahat nuorison käyttöön.
- Aikuisia motivoitiin kiinnostumaan lasten asioista mm. lehtikirjoituksin ja seminaarein.

Liitteeseen 1 “Kasvatusyhteistyön käytäntöjä” on koottu pilottikuntien toimintatapoja yhteistyötahoittain.

Liitteeseen 2 “Yhteenvedo tuloksista ja tuotoksista” on koottu lisää pilottiprojektien tuloksia.

Mihin vaikutettiin?

MITÄ HYÖTYÄ JA KELLE?

Mitä hyötyä projektista oli kohderyhmille ja oliko projektilla vaikutusta suhteessa näiden tarpeisiin? Kerätyn aineiston pohjalta tätä voidaan arvioida vain niiden kehitettyjen toimintatapojen perusteella, joilla oletettiin olevan hyötyä kohderyhmille. Todellisen vaikuttavuuden (esim. lisääntykö lasten hyvinvointi ja vaikuttamismahdollisuudet juuri tämän hankkeen vaikutuksesta?) mittaaminen edellyttäisi varsin systemaattista tutkimusta ja siitäkkin huolimatta ansion todistaminen olisi mahdotonta, koska kunnissa vaikutti samanaikaisesti lukuisia arvokkaita hankkeita. Joissakin pilottikunnissa (esim. Kuusamo, Sauvo ja Tornio) oltiin hyödynnetty Stakesin valtakunnallisia kouluterveyskyselyjä, joista oli saatu hieman osviittaa, mihin suuntaan nuorten hyvinvointi oli kehittynyt omassa kunnassa esimerkiksi tupakan, alkoholin ja huumeiden käytön suhteen.

Pilottiprojektien kohderyhmänä ja siten hyödynsaajina olivat erityisesti **lapset ja nuoret**. He olivat saaneet lisää erilaisia osallistumisen mahdollisuuksia pilottikunnissa. Tosin kunnissa toimi yhtäaikaaisesti muitakin samaan kohderyhmään vaikuttavia hankkeita kuten esimerkiksi Nuorten osallisuus -hanke (esim. Jyväskylä, Kokkola, Lempäälä, Tornio), jonka pilotit valittiin osittain Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeen verkoston kautta.

Useimmissa KASTUn pilottiprojekteissa painopiste oli ollut **enemmän vanhempien tukemisessa** ja sitä kautta uskottiin hyödyttäneen lasta. Vanhempien arvioitiin hyötyneen projekteista varsinkin niillä paikkakunnilla, joissa oltiin onnistuttu luomaan erilaisia vertaistuen toimintamuotoja (esim. Kannonkoski, Tuusula ja Lempäälä). Vanhemmat olivat hyötyneet saadessaan myös lisää mahdollisuuksia osallistua heihin vaikuttavien asioiden valmisteluun kuten esimerkiksi Järvenpäässä. Niissä kunnissa, joissa oli onnistuttu kehittämään toimivia rakenteellisia kasvatuskumppanuusmalleja (esimerkiksi Lempäälä, Jyväskylä ja Rantasalmi) vanhemmat saivat oletettavasti entistä enemmän tukea kasvatustyöhön neuvolan, päivähoidon ja koulun taholta.

Hyötyjiksi koettiin myös **kunta tai kaupunki**, joka sai projektilta vahvistusta ja tietoa verkostotyöhön sekä apua erilaisiin ohjelmatöihin. Niissä pilottikunnissa, joissa seurakunta oli ollut mukana projektissa (esim. Kannonkoski, Järvenpää ja Tuusula) seurakunnan työntekijät saivat projektin kautta hyödyllistä tietoa verkostoyhteistyöhön ja toimintatapoihin. Myös **muille projekteille** uskottiin olleen hyödyksi.

Poliisin kanssa aktiivista yhteistyötä tehneet projektit olivat tuottaneet sille hyödyllistä tietoa yhteistyökanavien ja koulutuksen kautta (esim. Järvenpää, Tuusula, Kerava). Useissa pilottikunnissa oli tehty yhteistyötä lähioppilaitosten kanssa, joka oli **hyödyttänyt opiskelijoita** (esim. Kokkola, Järvenpää, Ylivieska). Ammattikorkeakouluille (esim. Diak-amk ja

Laurea-amk) tarjoutui projektien kautta harjoittelupaikkoja, opinnäytetyö-aiheita, ohjausta sekä luentoja.

ARVOIHIN JA ASETEISIIN VAIKUTTAMINEN

KASTU-hankkeen yhtenä tarkoituksena oli luoda lasta suojaavaa yhteisöllistä arvopohjaa. Arvokeskustelu oli koettu pilottipaikkakunnilla myönteisenä ja siihen oli selvä tilaus. Pilotit olivat järjestäneet **keskusteluiltoja sekä seminaareja**, joissa vanhemmat yhdessä eri toimijoiden kanssa olivat pohdineet perheiden ja paikkakunnan arvoja, normeja ja asenteita sekä kasvatukseen liittyviä arvovistiriitoja. Vanhempien ja eri toimijoiden asenteisiin pyrittiin vaikuttamaan myös säännöllisten kasvatusaiheisten lehtiartikkelien avulla. Pilottien eri toimijat laativat yhdessä **“Eletään ihmisiksi”-pelisääntöjä**, joiden oli tarkoitus helpottaa yhdessä kasvattamista vanhempien tukena. Arvokeskusteluissa oli tuotu esille myös lapsi- ja nuorisopoliittisia tavoitteita kuten kunnan kasvatustyön mahdollisuuksia ja uusien toimintatapojen oppimista kunnissa. Arvokeskustelun keskeisiä teemoja olivat olleet myös yleiset yhteiskunnan ja kulttuurin muutokset. Arvojen ja asenteiden käsittelyssä oli käytetty uusia menetelmiä esimerkiksi soveltamalla **käytöspasseja, vanhemmuuden roolikarttaa ja forumteatteria**.

“Pelisääntöjä ollaan työstetty yhdessä aikuisten ja lasten kanssa”.

“Vaikutuksen näkyvät eniten valmiutena keskustella yhteisistä normeista ja käytänteistä”.

“Kasvatusasioihin liittyvät huolenaiheet on voitu jakaa ja asioihin puuttua entistä varhemmin, rohkeutta tarttua asioihin on tullut lisää ja tiedotusta on tehty entistä laajemmassa mittakaavassa”.

“Arkityössä tiedostettu yhteiset arvot ja niistä sovittaessa keskustelut laajemmin, samaan aikaan arvokeskustelua käyty valtakunnallisesti esim. urheiluseuratoiminnassa”.

“Kerätyn palautteen mukaan vanhempien rohkeus toimia omien arvojen mukaan on kasvanut, vanhemmat ovat heränneet osallistumaan nuorisotyöhön, vanhempaintoiminta on saanut uuden linjauksen, laillisuuslinjaan sitoutumisessa tapahtunut selvä muutos parempaan sekä työntekijöillä että vanhemmilla”.

“Arvokeskustelua on käyty niin vanhempien kuin eri viranomaisten kanssa, forumteatterimenetelmää on käytetty vanhempainilloissa sekä kouluissa oppilaiden kanssa yhteisen arvopohjan luomisessa.”

“Neuvolan, päiväkotien ja koulujen tavoitteissa näkyy vahvemmin vanhempien verkostoitumisen, vertaistoitumisen ja osallisuuden esiin nostaminen”.

“Lapsipoliittisen ohjelman luomisessa oli mukana ihmisiä eri tahoilta ja esimiehet pyrkivät työyksiköissään viemään yhteisiä ajatuksia käytäntöön.”

“On huomattu ehkä paremmin, että ollaan yhteisellä asialla, ja kaikkien toimijoiden panos on tärkeä”.

KASVATUSTIETOISUUDEN LISÄÄMINEN

Pilottiprojekteissa oltiin osattu hyvin hyödyntää valmiita malleja ja niihin liittyvää koulutusta oli järjestetty eri toimijoille. Samalla oltiin **levitetty kasvatuskäsitteitä tai herätetty keskustelua** niiden uusista tulkinnoista ja siten lisätty kasvatustietoisuutta (esim. vanhemmuuden roolikartta, varhainen puuttuminen, kasvatuskumppanuus, yhteinen asiantuntijuus)

“Vanhempien aktiivisuutta mm. vanhempainyhdistysten toimintaa avustamalla on lisätty ja vanhempien keskinäistä vuorovaikutusta lisätty mm. luento- ja keskustelutilaisuuksia järjestämällä”.

“Käsitteet kasvatuskumppanuus, verkostoituminen, osallisuus, kodin ja koulun yhteisyö, vertaistoiminta(tuki) ja vanhemmuuden roolikartta ovat tulleet projektin kautta tunnetummaksi”.

“Vanhempainilloissa on kasvatuskäsitteistä puhuttu niin projektivastaavan kuin muiden tahojen vierailijoiden toimesta, myös vanhemmuuden roolikarttakoulutus ja roolikartan käyttö eri taboilla on tehnyt käsitteitä tutuksi.”

“Roolikartta, varhainen puuttuminen, kasvatuskumppanuus, arjen asiantuntijuus -käsitteet ovat olleet esillä luennoilla ja keskusteluissa, vanhemmat uskaltavat jakaa vaikeitakin asioita keskenään julkisesti”.

TOIMINTATAPOJA YHTEISÖLLISEMMÄKSI

Pilotit olivat kehittäneet yhteisöllisiä toimintamalleja sekä työvälineitä mm. **kodin, koulun, päiväkodin ja neuvolan kasvatusyhteistyöhön**. Pilotikunnissa oli vahvistettu moniammatillisten verkostojen ennaltaehkäisevää yhteistyötä järjestämällä yhteisiä kokoontumisia ja koulutuksia. Lisäksi pilotit olivat lisänneet yhteistyötä vapaaehtoisjärjestöjen ja seurakuntien kanssa järjestämällä yhdessä mm. kerhoja ja tapahtumia.

“Projekti on laittanut työntekijät tavoittelemaan samoja asioita, luonut yhteisiä tavoitteita omien sijaan, luonut käsitystä yhteisistä lapsista ja lisännyt avointa keskustelua sekä tiivistänyt vanhempien ja viranhaltijoiden yhteistyötä.”

“Projekti on nostanut esille kasvatusyhteistyölle merkittävän vanhempien verkostoitumisen ja osallisuuden tärkeyden sekä kehittänyt siihen liittyviä työmuotoja.”

“Laajan yhteistyöverkoston (alueryhmien syntymien) myötä ja mm. aluetapahtumien ansiosta on yhteisöllisyys lisääntynyt”.

“Selvästi tällä hetkellä on lisääntynyt ns. lomittainen työ niin päivähoitosa kuin opetuspalveluissakin. Yksiköissä työskentelee sopuisasti eri alan ihmisiä toiminnan kehittämiseksi”.

VARHAISTA PUUTTUMISTA

Lasten ja nuorten ongelmien ennaltaehkäisyyn oli vaikutettu puuttumalla yhteisvastuullisesti mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Esimerkiksi il-

kivallan ja näpistysten sekä kiusaamisen ehkäisemiseksi oli laadittu yhteisiä malleja ja menettelytapoja. Puuttumista oli tehostettu myös erilaisin kampanjoin.

“Näpistelyyn (poliisin ja kauppiaiden menettelytavat) ja kiusaamiseen on puututtu, koulukohtaiset yhteiset menetelmät kiusaamistapauksissa. Ilkivaltaa ehkäistään kampanjalla, jonka tuomat säästöt luvataan asukkaille.”

“Projekti toi laillisuuslinjan päihteiden käytön ehkäisymallin. Varhaisen puuttumisen -periaate on otettu käyttöön monissa eri yhteistyötahoissa, näpistelyyn puuttumisen -malli on käytössä”.

“Kasvatusalueella toimivien viranomaisten ns. puheeksi ottamiseen liittyvää kolutusta on järjestetty ja varhaisen puuttumisen toiminnan käytäntöä on aloitettu, myös oppilashuoltotyötä on kehitetty”.

“Hanke on luonteeltaan ennaltaehkäisevä, josta yhtenä esimerkkinä rasismin vastainen konsertti, joka sai lehdissä ja radiossa laajaa huomiota”.

“Kampanja järjestetty nuorten näpistelyn vähentämiseksi”.

“Lisääntynyt yhteistyö ja keskustelu on madaltanut kynnyksiä puuttua näpistelyihin sekä kiusaamistapauksiin”.

Joillakin paikkakunnilla, esimerkiksi Järvenpään, Keravan ja Tuusulan yhteisissä kihlakunnassa, oli nuorten näpistely kasvanut tilastojen mukaan. Tämä arvioitiin johtuvan osittain tehostuneesta valvonnasta näpistykseen ehkäisykampanjan yhteydessä. Nuorimmat näpistelystä kiinnijääneet ovat 8-vuotiaita, suuri joukko on 13–14-vuotiaita. Aluepoliisi Raimo Finérin mukaan Keravan Saviolla oli ilkivalta vähentynyt kampanjan ansiosta. (Helsingin Sanomat 30.10.2005)

Kiusaamisilmiön kehityksestä ei ole pilottikuntakohtaista tutkimustietoa. Professori Christina Salmivallin mukaan (2005) valtakunnallisella tasolla ei ole yksiselitteistä näyttöä kiusaamisen vähenemisestä. Esimerkiksi Kouluterveyskyselyn perusteella kiusattujen määrä ei ole vähentynyt viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana. Tosin jonkin verran on näyttöä siitä, että niiden lasten osuus olisi lisääntymässä, jotka eivät lainkaan osallistu kiusaamiseen.

Usein ajatellaan että kiusaaminen loppuu tai sitä ei edes pääse esiintymään kun edistetään hyvää itsetuntoa, ilmapiiriä ja luokkahenkeä. Salmivallin mukaan kiusaamisen vähentäminen edellyttää, että lasten ja nuorten kanssa käsitellään kiusaamista. ”*Se ei välttämättä merkitse sitä, että keskitytään vain negatiiviseen puoleen*”.

Pilottiprojekteissa oli yritetty vaikuttaa ennaltaehkäisevästi myös **nuorten päihteiden käyttöön**. Kouluikäisten päihdekasvatukseen oli käytetty apukeinoina esimerkiksi päihdelabyrinttejä ja draamaa. Vanhempia oli valistettu laillisuuslinjasta: alkoholin antaminen alaikäiselle on rikos. Joissakin pilottikunnissa oli poliisilla ja lastensuojelulla sovittu varhaisen puuttumisen menettelytavoista. Esimerkiksi Kuusamossa ja Suomussalmella poliisi ilmoittaa lastensuojeluun, jos kohtaa alaikäisen lapsen päihtyneessä tilassa. Joissakin pilottikunnissa kauppiat olivat ryhtyneet valvomaan tarkemmin tupakan ja alkoholin ostoa ja myyntiä alaikäisille. Tätä sitoutumista oli pilottiprojektien mielestä kuitenkin vaikea seurata, mutta esimer-

kiksi Torniossa oli asiaa kontrolloitu yhteistyössä poliisin kanssa toteuttamalla ns. koeostoja.

“Laillisuuskampanja puuttui tähän, älä hae alaikäisille -tempaukset teemaviikoilla. Kampanjointia yritysten kautta tupakka ja alkoholituotteiden ostoon liittyen. Rikoksen torjuntaa on samalla vahvistettu poliisin toiminnan kautta ehkäisevässä mielessä”.

“Yhteistyötä tehtiin paikallisen alkoholipolitiikka-hankkeen kanssa”.

“Joillakin alueilla on kauppiaat mukana alueryhmissä ja hankkeen tavoitteet ovat heille tuttuja”.

“Koeostoja on toteutettu.”

“Tiedotus- ja keskustelutilaisuus kauppiaiden vastuusta”.

“Vaikea on sanoa onko vaikutusta.. Vanhempainilloissa vanhempia on valistettu ja kehoitettu olemaan ostamatta lapsilleen alkoholijuomia. Kuutosluokkalaaisille on kerrottu toiminnallisin menetelmin päihdeettömästä vaihtoehdosta yhteistyössä nuorisotoimen ja päihdepysäkin kanssa. Seitsemän- ja kahdeksaluokkalaisten kanssa päihdeteemaa on käsitelty mm. forumteatterin keinoin”.

“Liittyen näpistelykampanjaan yrittäjille on tiedotettu tästäkin asiasta”.

“Päihdelabyrintteja on järjestetty koululaisille”

“Toivottavasti, sillä asioista puhutaan enemmän, mutta alkoholin saatavuuden helpottuminen vaikeuttaa työtä.”

“Päihdeiden käytön ehkäisymalliin (opsin liite) projekti toi laillisuuslinjaan sitoutumisen ja vanhemmuuden näkökulman. Mallin avulla myös muut tahot kuten seurakunta ja harrastusjärjestöt saavat tukea päihdeettömyyden edistämiseen.”

Sitä, onko projekti vähentänyt todellisesti nuorten tupakan ja alkoholin käyttöä, ei voida tämän hankkeen aikana todentaa. Stakesin (2005) valtakunnallisten kouluterveyskyselyjen perusteella koko maassa kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisten tupakointi, huumeokeilut sekä humalahakuinen juominen on vähentynyt viime vuosina. Toisaalta lukion ensimmäisen ja toisen luokan oppilaiden humalahakuinen juominen on puolestaan lisääntynyt.

Suomen Syöpäyhdistyksen teettämän kyselyn mukaan nuorten tupakointi näyttää vähentyneen vuonna 2004: 13 prosenttia nuorista ilmoitti tupakoivansa, kun vuotta aiemmin luku oli 17 prosenttia. Yhä harvemmat 12–17-vuotiaat myös kertoivat kokeilleensa tupakkaa. Vuonna 2004 kerran tai pari kertaa kokeilleita oli 24 prosenttia, kun edellisvuonna heitä oli 30 prosenttia. Kyselyn mukaan nuorten tupakointiin vaikuttaa erityisesti äidin esimerkki. Tupakoivien lapsien äideistä lähes 60 prosenttia oli kokeillut tupakkaa. Tupakoimattomien vanhempien lapsista kokeilijoita oli 36 prosenttia. (YLE24 07.04.2005)

Järvenpäässä tarve sijaiskoteihin kolminkertaistui viime vuonna. Joukossa oli myös nuoria hyvin toimeentulevista perheistä. Järvenpään sosiaali- ja terveysjohtaja Jukka Salminen arvelee, että *“Järvenpäässä kyseessä voi*

olla piikki. "Keravalla ja Tuusulassa vastaavanlainen nousu on taittunut". (Helsingin Sanomat 29.10.2005)

Valtakunnallisella tasolla on havaittu, että lasten huostaanotot ovat lisääntyneet huomattavasti viime vuosina. Lastensuojelun asiantuntijat selittävät ongelmaa laman jälkiseurauksena sekä varhaisen puuttumisen tehostumisena. Lastensuojeluongelmat ovat leimallisesti helsinkiläinen ilmiö. Helsingissä oli 2004 sijaishuollossa noin 2 400 lasta ja nuorta eli noin kaksi prosenttia ikäluokasta. Helsingissä vaikuttaa ns. metropoli-ilmiö: ongelmaiset ihmiset muuttavat muualta ennestään tuttujen ongelmaisten luokse. Perinteisinä sijoitusyritä ovat vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat.

Ministeri Hyssälä ilmaisi 12.5. 2005 huolensa siitä, että yhteiskunnallisia ratkaisuja on usein jouduttu tekemään ilman, että niiden vaikutuksia esimerkiksi lasten elämään olisi voitu osoittaa. Esimerkkinä hän mainitsi alkoholiveroratkaisun, jolla oli vaikutuksia myös lasten hyvinvointiin. "Näitä seurauksia joudutaan nyt jälkikäteen korjailemaan, ja se saattaa tulla lyhyen aikavälin hyötyjä kalliimmaksi", hän varoitti.

Tutkija Atte Oksanen (2005) puolestaan varoittaa, että kuva lapsuudesta muodostuu helposti liian yksipuoliseksi, varsinkin kun mediassa on viime aikoina esitetty lukuisia yhteenvetoja lasten psyykkisestä oireilusta.

VANHEMPIEN SEKÄ LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUTEEN VAIKUTTAMINEN

Pilotit olivat tukeneet vanhempien osallisuutta mm. perustamalla isille ja äideille **omia vertaisryhmiä**. Osa ryhmien toiminnoista oli vanhempien itse organisoimia, kuten esimerkiksi Tuusulan alueryhmät, ja osa oli viranomaisen mm. neuvolan järjestämiä kuten esimerkiksi Lempäälässä. Lisäksi vanhempia oli kannustettu seuraamaan, miten lasten hyvinvointi otetaan huomioon oman kunnan päätöksenteossa. Esimerkiksi Järvenpäässä **vanhempia oli kuultu** ennen kunnanvaltuuston kokousta. Vanhempia oli myös **aktivoitu aloitteiden tekoon**. Joissakin pilottikunnissa oltiin perustettu lisää vanhempainyhdistyksiä. Vanhempainyhdistykset olivat järjestäneet perheille suunnattuja tapahtumia ja koulutustilaisuuksia. Vanhemmat olivat myös **osallistuneet vapaaehtoisvoimin** mm. nuorten yökahvila- ja "katutuki" -toimintaan.

Lasten ja nuorten mahdollisuuksia **osallistua ja vaikuttaa oli lisätty** monin eri keinoin: esim. soveltamalla draamamenetelmiä, laatimalla yhteisiä pelisääntöjä sekä osallistumalla oman toimintaympäristön suunnitteluun. Joissakin kunnissa lapsia ja nuoria on kuultu myös lapsipoliittisen ohjelman teon yhteydessä. Kuntiin oli perustettu myös uusia nuorisovaltuustoja.

"Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman teossa kuultiin heitä runsaasti, vanhempainverkoston vieminen opetussuunnitelmatyöhön mukaan, vanhemmat ja nuoret kokevat vaikutusmahdollisuuksien kasvaneen".

"Osallisuutta on lisätty forumteatterin keinoin, ilkivaltakampanjalla, luokissa laadituilla yhteisillä pelisäännöillä".

"Vanhemmille on syntynyt enemmän kohtaamismahdollisuuksia, joissa he voivat kertoa toiveitaan vanhempina sekä osallistua vapaaehtoisina toimin-

taan, kirjoittaa artikkeleita jne. Nuorisovaltuusto on lisännyt nuorten vaikuttamismahdollisuuksia merkittävästi”.

“Alueryhmissä on mukana nuorten ja vanhempien edustajia, jolloin vaikutusmahdollisuudet ovat hyvät mm. rasismiin vastainen konsertti syntyi nuorten aloitteesta ja työpanostuksesta”.

PAIKALLISEEN JA SEUTUKUNNALLISEEN PÄÄTÖKSENTEKOON VAIKUTTAMINEN

KASTU-pilotit olivat osallistuneet kunnan **lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman** tekoon. Helsingillä, Järvenpäällä, Kannonkoskella, Keravalla, Kokkolalla, Laukaalla, Lempäälällä ja Tuusulalla on jo kunnan oma lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma. Kuusamo teki hyvinvointiselvityksen, jota oli tarkoitus jatkaa toimenpideohjelmaksi. Suomussalmella kunnan lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelmatyö jäi kesken Kainuun maakuntahallinnon uudistuksen vuoksi. Loviisa on puolestaan aloittamassa ohjelmantekoa.

Monissa pilottikunnissa oli hankkeen teemoja nivottu myös koulujen opetussuunnitelmiin esimerkiksi **tapa-, oikeus-, seksuaalisuus- ja terveyskasvatukseen**. Pilottikuntien **päihde-, turvallisuus- ja hyvinvointistrategioihin** oli niin ikään kirjattu hankkeen tavoitteita.

“Lasten ja nuorten hyvinvointi on kriittinen menestystekijä strategiassa, projekti ollut mukana opetussuunnitelmatyössä, edistänyt myös poliisin turvallisuusstrategian tunnettavuutta.”

“Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma ja päihdestrategia ovat valmistuneet ja käsitelty kaupunginvaltuustossa. Seutukunnallisessa nuorisotiimissä projekti ollut esillä ja siellä tehdään strategiaa tällä hetkellä.”

“Seutukuntien kanssa on (Kerava, Tuusula ja Järvenpää) on laadittu yhteistyössä poliisin kanssa yhteinen päihdestrategia. Projektivastaava mukana laatimassa varhaiskasvatuksen suunnitelmaa. Rikoksentorjuntamallia ollaan työstämässä kaupungin organisaatioon”.

“Hanke on ollut aktiivisena toimijana opetussuunnitelmatyössä, lapsipoliittisen ohjelman teossa, ehkäisevän päihdetyön toimenpideohjelman teossa sekä turvallisuustyöryhmässä.”

“Jotkut alueryhmissä esille tulleet asiat ovat menneet edelleen muiden tahojen (esim. projektiryhmä ja viranomaiset) tietoon ja käsittelyyn ratkaisun saamiseksi. Hanke on osallistunut kaupunginhallituksen, perusturvalautakunnan ja koulutuslautakunnan kokouksiin.”

KÄYTÄNNÖN ASiantuntijuutta

Pilottiprojektit olivat luoneet käytännön asiantuntemusta, jota voitiin hyödyntää eri verkostoissa.

“Esimerkiksi verkostot ja työntekijät kysyvät neuvoja yhteyksien luomisessa ja työtavoissa. Ammattikorkeakoulu konsultoi aloittaessaan paikallista perheprojektia, viranomaiset nähneet projektin väylänä vanhempiin, lapsipoliit-

tista ohjelmaa ei olisi näin laajana ja osallistavan prosessina ilman projektia. Tiedottaminen on lisääntynyt.”

“Toiseen koskemattomuuden -periaate ja Selvä sopimus ovat tuottaneet paljon kyselyjä ja muutamia tutustumiskäyntejä”.

“Hanke on saavuttanut roolin ns. asiantuntijuudessa, luottamus vanhempiin ja viranhaltijoihin on hyvä, rooli eräänlaisena käytännön toimijana ruohonjuuritasolla, helppo lähestyä arjen eri tilanteissa.”

“Koska työryhmässä oli laaja edustus, annoimme ja saimme tukea toisiltamme asioiden eteenpäin viemisessä”.

“Kasvatushanke on ollut näkyvissä omalla esittäytymispaikallaan eri yhteyksissä kuten päivähoidon messut.

MUUTOKSEN ASKELEET

1. Muuta ongelma tavoitteeksi. Asioita on helpompi kehittää edistämällä myönteisiä ilmiöitä kuin yrittämällä kitkeä pois kielteisiä ilmiöitä.

2. Tee tavoitteet kiinnostaviksi. Kun ihmiset huomaavat, mitä hyötyä tavoitteiden saavuttamisesta on, ne muuttuvat kiinnostaviksi.

3. Tee tavoitteet konkreettisiksi. Tavoitteet voivat olla “liian yläilmoissa”, ellei yhdessä pohdita, mitä niiden saavuttamisella käytännössä tarkoitetaan.

4. Näe edistysväli vaiheet. Tavoitteet on helpompi saavuttaa, kun edistys nähdään ja kuvataan askeleittain.

5. Usko tavoitteen toteutumiseen. Kun teet tavoitteen saavuttamisen uskottavaksi, huomaat että on hyviä syitä uskoa, että tavoite toteutuu.

6. Varaudu vastoinkäymisiin. Kun ennakoit, mitkä asiat voivat vaikeuttaa tavoitteen saavuttamista, voit ennalta hankkia voimavaroja selvitäksesi niistä.

7. Jaa edistyksestä ansiota. Hedelmällisin tapa vahvistaa edistystä on huomata se ja jakaa kiitosta kaikille, jotka ovat omalta osaltaan tehneet sen mahdolliseksi.

Mitä voi hyödyntää ja miten?

MITEN KOKEMUKSIA LEVITETTIIN?

Kyselylomakkeen vastausten ja Kuntaliiton seurannan perusteella kaikissa pilottikunnissa oltiin levitetty kokemuksia ainakin kunnan sisällä. Yleisin ulkoinen tiedotusväline oli paikallislehdet, jotka seurasivat säännöllisesti hankkeen etenemistä sekä mahdollistivat myös pilottiprojektin tiedoteliitteen. Pilottikuntien tai projektien omat internet-sivut toimivat myös ulkoisen viestinnän välineinä. Suurella osalla ns. perustyössä hoidetuilla hankkeilla ei ollut kuitenkaan omia internet-sivuja, kuten isommilla projekteilla. Näissä kunnissa kehittämisteemoista tiedotettiin luonnollisissa yhteyksissä kuten sähköpostitse tai vanhempainiltojen, kokousten ja avoimien tilaisuuksien yhteydessä. Tosin esimerkiksi Laukaa, Lakeus, Ylivieska ja Rantasalmi olivat olleet hyvin näkyvillä alueellisissa tiedotusvälineissä. Hankkeen alussa oli tiedotus ollut aktiivista muissakin ”pienissä” pilottikunnissa esimerkiksi Rymättylässä, Torniossa, Rautjärvellä, Loviisassa sekä Sauvossa, mutta se oli hiipunut henkilöstön vaihdosten ja projektia koetelleiden ongelmien myötä.

Viralliseen tiedotukseen oli panostettu enemmän varsinkin niissä pilottikunnissa, joissa oli erillinen projektiorganisaatio ja työntekijä. Näistä projekteista oli kerrottu lehdistön lisäksi myös paikallisradiossa ja -tv:ssä, mutta myös valtakunnallisella tasolla. Esimerkiksi Järvenpään projektista oli ainakin 80 artikkelia eri lehdissä. Myös Kerava, Kokkola, Jyväskylä, Lempäälä ja Tuusula olivat tiedottaneet vaikuttavasti.

MITÄ JA MITEN TOIMINTAMALLEJA SOVELLETTIIN?

Kyselylomakkeen vastausten perusteella pilottikuntien yhteyshenkilöt arvioivat, että lähes kaikki kehitellyt toimintamallit olivat sovellettavissa toisille paikkakunnille. Tällaisia suhteellisen helposti siirrettäviä toimintoja olivat esimerkiksi vanhempien vertaisryhmät, näpistyksen puuttumismalli, lasten nivelvaiheen riitit (keskustelut, vanhempainillat, yhteistyölomake), ilkeivallanehkäisykampanja sekä kiusaamisenehkäisymallit. Kaikki toiminnot edellyttävät onnistuakseen luonnollisesti ihmisten omaa aktiivisuutta ja tiivistä yhteistyötä.

Kunnissa oltiin kiinnostuneita toisten pilottikuntien kehittämistä toimintamalleista. Osa pilottiprojekteista oli enemmän kokemusten jakajan roolissa, osa taas tiedon vastaanottajina. Aikapula tuntui olevan suurimpana syynä, sille että hyödyntäminen jäi joillakin paikkakunnilla vähäiseksi.

Useimmissa pilottikunnissa toisten kokemuksia kuitenkin sovellettiin oman kunnan tarpeisiin. Varsinkin konkreettisten työkalujen, kuten esimerkiksi käytöspassien sekä kodin ja koulun yhteistyömallien soveltaminen herätti paljon kiinnostusta pilottiverkoston ulkopuolellakin. Lapsipo-

liittisten ohjelmien teossa oli mahdollista myös mallintaa toisten prosesseja.

Kokemuksia vaihdettiin mm. valtakunnallisten seminaarien ja alueellisten tiimipalaverien yhteydessä. Verkoston jäsenet olivat vähitellen rohkautuneet soittamaan tai viestittämään sähköpostitse muiden pilottikuntien yhteyshenkilöille konsultaation tarpeessa. Esimerkiksi Järvenpään, Keravan, Lakeuden, Lempäälän, Tuusulan pilottikuntien projektityöntekijät kävivät omatoimisesti toisissa kunnissa esittelemässä toimintamallia sekä kertomassa kokemuksistaan.

Pilotit pysyivät hyödyntämään myös toistensa tuotoksia. Esimerkiksi Kannonkoski jakoi Perheessä on voimaa -kirjaa vastasyntyneiden perheille sekä Murkku-kirjaa yläkouluun siirtyville nuorille ja heidän vanhemmilleen ja aikoo jatkaa perinnettä jatkossakin. Molemmat julkaisut ovat Keravan projektin tuotoksia.

Myös verkoston ulkopuolella olevien kuntien työntekijät tiedustelivat Kuntaliiton kautta neuvoa ja vinkkejä pilottien kehittämistä toimintamalleista mm. eri koulutus- ja suunnittelutilaisuuksia varten.

NIIN MUTTA

“Niin, ja...?” Nuo kaksi sanaa kannustavat hedelmälliseen keskusteluun sekä luovaan ajatteluun ja auttavat saamaan tarvittavan tiedon. Näillä sanoilla on voimaannuttava vaikutus.

Vastaavasti sanat *“niin, mutta...”* tukahduttavat keskustelun sekä luovan ajattelun ja jättävät kysyjän vaille kaipaamiaan tietoja. Mutta-sanalla on voimia vievä vaikutus.

Kun joku tänään kertoo sinulle uudesta ideasta, kannusta häntä kahdella pienellä sanalla: *“Niin, ja...?”*

Saatat yllättyä, miten paljon enemmän saat tietoa idean esittäjältä ja kuinka kunnioittavasti hän sen jälkeen sinuun suhtautuu.

Kuluja vai säästöjä?

Pilottiprojekteilta kysyttiin: olisiko kehitetyillä toiminnoilla menoja säästäviä vaikutuksia lyhyellä tai pitkällä tähtäimellä, jos ne otettaisiin laajempaan käyttöön. Kaikki kysymykseen vastanneet arvioivat projektilla olevan **pitkällä tähtäimellä säästäviä vaikutuksia**. Enemmän hajontaa aiheutui arvioitaessa taloudellisuutta lyhyellä tähtäimellä, silti suurin osa arvioi tuloksilla olevan myös **lyhyen aikavälin säästöä**. Projektista aiheutui kustannuksia, mutta toisaalta varhaisen puuttumisen toiminnoilla voitiin vaikuttaa nopeastikin yhteiskunnan varoja säästäten. Taloudellisuutta perusteltiin seuraavasti:

“Alussa menot voivat kasvaa, kun rohjetaan puuttua ja hakea apua herkemmin. Pidemmällä tähtäimellä ennaltaehkäisy tehoaa ja tuo siten säästöä.”

“Varhainen tunnistaminen, puuttuminen ja tukeminen vähentävät yhteiskunnan menoja sekä välittömästi että pitkällä tähtäimellä.”

“Lyhyellä aikavälillä varhainen puuttuminen ehkäisee lasta ja nuorta joutumasta vakavampaan ja jatkuvaan rikos ym. kierteeseen.”

“Yhteistyöllä tavoitetaan tehokkaammin kuntalaiset.”

“Syntyneet toimintamallit ovat edullisia.”

Vastausten perusteella ei voida kuitenkaan tehdä johtopäätöksiä. Taloudellisen säästön todentaminen edellyttäisi tarkkaan suunniteltua ja toteutettua pitkittäistutkimusta. Taloudellisuuden mittaaminen on äärimmäisen vaikeaa, kun kyse on ennaltaehkäisevistä prosesseista. Vieläkin vaikeampaa olisi osoittaa, olisiko säästö juuri tämä projektin seurausta, sillä tulos on syntynyt yhteistyöverkoston eli useiden toimijoiden ja hankkeiden yhteisvaikutuksesta.

Lasten hoito erityislaitoksessa maksaa yhtä paljon vuorokaudessa kuin koko luokan koulupäivä. Lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle maksaa pääkaupunkiseudun ja sen kehysalueen kunnille noin 120 miljoonaa euroa vuodessa (Helsingin Sanomat 29.10.2005). Kelan yhteiskuntatutkimuksen päällikkö Jouko Kajanoja (2005) mukaan syrjäytynyt ihminen aiheuttaa 40 vuodessa noin 700 000 euron kansantulon menetyksen. Vastaava julkisen talouden menetys on noin 430 000 euroa.

Brittiläinen pitkittäistutkimus vuosilta 1970–88 kertoo, että 10-vuotiaina vakavasti käytöshäiriöiset lapset aiheuttivat yhteiskunnalle sosiaali- ja terveystalouden sekä rikosseuraamuksina 18 seuraavan vuoden aikana 100 000 euron kustannukset. Summa oli kymmenkertainen ei-käytöshäiriöisten lasten aiheuttamiin kustannuksiin verrattuna. Mielenterveydeltään häiriintyneen lapsen hoito- ja lääkekulut ovat runsaat miljoona euroa, kun psykiatrisia hoitoja annetaan 10 vuoden ajan. Kriminalisoituneen lapsen 5 vuoden koulukoti ja 10 vuoden vankilajaksot maksavat noin miljoona euroa. (Lapsen maailma 10/2005)

Miten pysyvää?

Kun pilottiprojekteilta kysyttiin jäävätkö kehitetyt toiminnot pysyviksi, yhtä vastausta lukuun ottamatta (tyhjä), kaikissa pilottiprojekteissa arvioitiin toimintojen jäävän pysyväksi. Joissakin vastauksissa oli lisäksi seuraavanlaisia täsmennyksiä:

“Jäävät ainakin osittain.”

“Mikäli toiminnoille löytyy taho/henkilö, joka koordinoi ja vastaa jatkuvuudesta ja seurannasta.”

“Osa jää, osa ei.”

“Osa toiminnasta on ollut projektin aikaista vaikuttamista, joka on tehnyt tehtävänsä.”

Pilottiprojektien arvioinneissa esitettiin, että toimintojen jatkuvuudesta huolehditaan projektin päätyttyä *“sitouttamalla ihmisiä”*. *“Toimintoja delegoidaan eri tahoille ja niille pyritään nimeämään vastuuhenkilöt.”* Rakenteellisten toimenpiteiden kautta pyritään hyvät käytännöt juurruttamaan pysyviksi.

Esimerkiksi Kokkolassa **alueryhmien edustajista** muodostettu Kasvatus tulevaisuuteen **-ryhmä vastaa jatkossa** toiminnasta. Yksi alueryhmä kerrallaan hoitaa puheenjohtajuuden vuoden ajan. Aluetapahtumia ja yleisötilaisuuksia aiotaan järjestää Kokkolassa edelleenkin. Varhaiskasvatustoiminnan koordinaattori vastaa käytöspassien käytön jatkuvuudesta. Tuusulassa on perustettu **lapsi- ja perheasian neuvosto**, joka juurruttaa ja ylläpitää hankkeen luomia yhteisöllisiä käytäntöjä.

Lempäälän hankkeella on vireillä uuden yhdistyksen perustaminen, jolla pyritään turvaamaan kasvatusyhteistyön jatkuminen hankkeen loppumisen jälkeen. Järvenpäässä toimintoja ja teemoja on alusta pitäen viety osaksi perustyötä ja strategioita. **Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman** (Lasten tulevaisuus LASTU) **seurantaryhmä** jatkaa Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeen linjoja. Kaupungin nuorisotoimen varhaisen puuttumisen toimintamalli jatkaa Yhdessä elämään -teemojen mm. **laillisuuslinjan toteutumista**.

Lisäksi useimmissa pilottikunnissa on meneillään tai alkamassa **pilottiprojektien poikimia jatkohankkeita**, jotka jatkavat toimintojen juurruttamista käytäntöön. Esimerkiksi Torniossa samoja teemoja on jatkanut kirkon Sopusovain-hanke sekä Opetushallituksen Nuorten osallisuus -hanke. Rantasalmella hankkeen tavoitteita on jatkanut seutukunnalliset hankkeet: Syrjäytymisen ja mielenterveysongelmien ehkäiseminen ympäristö- ja luontokasvatuksen avulla 2003–2005 (Rantasalmi, Parikkala ja Valkeala) sekä Allianssikuntien lapsiperhepalvelujen osaamisverkosto 2005–2007 (Juva, Joroinen ja Rantasalmi). Ylivieskassa KASTUa on jatkanut nuorisotoimen Itu-hanke 1.10.2004–31.9.2007. Jyväskylässä on alkamassa PERHE-hanke, joka jatkaa KASTU:n teemoja.

Mitä tästä opimme?

Pilottiprojekteihin osallistuneilta kysyttiin tekijöitä, jotka edesauttoivat tai estivät tavoitteiden saavuttamista. Lisäksi kysyttiin, mitä tekisin toisin, jos nyt aloittaisin saman projektin uudestaan.

MIKÄ EDISTI?

Pilottiprojektien tavoitteiden toteutumista edesauttoivat eri tahojen **vahva sitoutuneisuus, toimiva verkosto sekä työntekijäresurssit**.

“Hankkeella oli kokopäiväinen työntekijä.”

“Vanhemmat olivat hankkeeseen sitoutuneita alusta saakka.”

“Sitoutuneet työntekijät ja toimiva toisiinsa luottava verkosto.”

“Verkostoyhteistyö oli toimiva ja hankkeen myötä saatu tuki.”

MIKÄ ESTI?

Tavoitteiden toteutumista eniten estävänä tai hidastavana tekijänä pidettiin kiristyneestä **kuntataloudesta johtuvaa resurssipulaa**. Jotkut pilottiprojektit olivatkin joutuneet karsimaan ja täsmentämään tavoitteistoa. Myös **perustyön paineet ja kiire sekä työntekijöiden vaihtuminen** ja sitouttaminen koettiin hidastaneen projektia.

“Ajan ja resurssien puute, oli kiinnostusta, mutta ei aikaa”

“Rahallisten resurssien niukkuus ja osittain muut työhön liittyvät haasteet, työaikaa ei ollut tarpeeksi käytettävissä.”

“Hanketta kehitettiin oman työn ohessa, eli resursointi oli minimaalista. Lisäksi vapaa-aikasihteerin virka lakkautettiin hankekaudella, joten vähisistä resursseista vähennettiin entisestään.”

“Projektityöntekijän puuttuminen oli suurempi haitta tavoitteiden saavuttamiselle, kuin etukäteen kukaan olisi uskonut. Haittaa moninkertaisti vielä se, että hankkeen etenemisestä vastaava henkilö vaihtui projektikauden aikana neljästi, eli jatkuvuutta ei juurikaan ollut.”

“Sitoutumisen puutteeseen vaikutti se, että alunalkuaan projekti oli luottamusmiesaloite jota ei alkuvaiheessa oltu viety kaupungin työntekijöille.”

MITÄ TEKISIMME TOISIN?

Pilottiprojektit **panostaisivat eri tahojen sitouttamiseen ja riittävän rahoituksen järjestämiseen**, jos aloittaisivat työn nyt uudestaan. Perustyöntekijät ja vanhemmat otettaisiin osallisiksi heti alusta asti ja heille luotaisiin yhteinen näkemys ja visio. **Tavoitteet** pitäisi kuitenkin **rajata realistisimmaksi**.

“Tiiviimmät ja rajatummat tavoitteet.”

“Tarkempi ja konkreettisempi projektisuunnitelma.”

“Sen eteen tehtäisiin enemmän työtä, että eri tahot sitoutuisivat paremmin projektiin.”

“Pilottiprojektin ohjausryhmän kokoonpano olisi mietittävä tarkemmin, samoin siihen sitouttaminen.”

“Ylempiä viranhaltijoita pyrittäisiin sitouttamaan sekä perehdyttämään paremmin projektin toimintaan ja tavoitteisiin.”

“En aloittaisi ilman rahoitusta. Sitouttaisın päättäjät paremmin hankkeeseen.”

“Projektirahoitus tulisi järjestää kerralla koko projektiajalle. Koulutoimi pitäisi saada heti alkuun mukaan. Tämä helpottaisi ja edistäisi yhteistyötä koulujen kanssa.”

“Hankkeen työskentelylle olisi hyvä hakea erillinen rahoitus, jolla voitaisiin palkata esim. työntekijä hankkeeseen.”

Monet projektityöntekijät kokivat yhteisöllisyydestä huolimatta työnsä yksinäiseksi. Kokemuksesta oppineena **yhteistyöhön satsattaisiin nyt enemmän.**

“Taloyhtiön edustaja olisi tärkeä ryhmässä. Eri tahojen Kasvatus tulevaisuuteen -yhdyshenkilö helpottaisi asioiden sujumista paikkakunnalla.”

“Hyödyntäisimme enemmän Yhdessä elämään toimintamallia ja Anne Eskelisen tietoa myös paikallistasolla.”

“Enemmän yhteistyötä muiden pilottien kanssa.”

“Työpari olisi välttämätön, työ on yksinäistä ja uusi työ johon itse luotava toimenkuva ja verkostot.”

Pilottiprojektit **lisäisivät myös tiedottamista.**

“Palkkaisimme työntekijän, joka tekisi tiedotusta, koulutusta yms. käytännön työtä.”

“Lisäisin tiedotusta.”

“Kaupungintiedottajan kanssa kannattaa lyöttäytyä yhteistyöhön alusta pitäen.”

Samalla paikkakunnalla tai alueella toimivien hankkeiden **päällekkäistä työtä yritettäisiin välttää.** Myös **projektin hallintaan** panostettaisiin enemmän, mikäli siihen olisi puitteet.

“Hankkeen aloitusalueeksi olisi pitänyt valita sellainen kaupunginosa, jota ei ollut ennestään kuormitettu jo muilla hankkeilla ja kokeiluilla kaupungin taholta.”

“Kunnassa projektikoulutusta työntekijälle ja ohjausryhmälle, työnohjaus alusta asti.”

Yhteenvedo liitteenä 3.

SANAHELINÄÄ?

Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyön äiti Anne Eskelinen kirjoitti seuraavan artikkelin Laukaan hankkeen tiimoilta.

Tuula Leppäkari kirjoittaa Laukaa-Konnevesi -lehden kolumnissaan Sanahelinää 29.9.2005 mm. seuraavasti:

“Kuntaliiton Kasvatus tulevaisuuteen -hanke on loistava! Laukaassa hankkeen tavoitteet on asetettu näin:

- 1. Kehitetään yhdessä eri yhteistyökumppaneiden kanssa luontevia ja monipuolisia toimintatapoja lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.*
- 2. Vähennetään syrjäytymisen mahdollisuuksia.*
- 3. Tuetaan vanhempia, kouluja ja päiväkoteja lasten kasvatustyössä.*
- 4. Tehdään Laukaasta hyvä ja turvallinen paikka perheille ja lapsille.”*

Leppäkari jatkaa kolumnissaan:

“Tuskin maltan odottaa hankkeen toteutumisesta kertovaa raporttia! Laukaassa hanke on toteutunut näin:

- 1. Yhteistyökumppaneilta on päätetty luontevasti lopettaa avustukset kunnan heikon taloudellisen tilanteen vuoksi.*
- 2. On tarjottu runsaasti syrjäytymisen mahdollisuuksia.*
- 3. Tuetaan kouluja kasvatustyössä vähentämällä annettavien opetustuntien määrää ja kasvattamalla ryhmäkokoja. Tuetaan myös päiväkoteja samalla tavoin. Vanhempia tuetaan lakkauttamalla tukipalveluja.*
- 4. Tehdään Laukaasta hyvä ja turvallinen paikka Jyväskylästä täällä työssäkäyville. Ei anneta rakennuslupia kunnan eteläosiin, ettei kukaan muuttaisi tänne palveluja vaatimaan.”*

Onko Kasvatus tulevaisuuteen -hanke sitten ollut pelkkää sanahelinää?

Tuula Leppäkarin ajatuksia on helppo ymmärtää jos Kasvatus tulevaisuuteen -hanketta arvioi kunnan organisaation saavutusten perusteella. Näinhän asiat ovat tällä hetkellä monessa muussakin pilottikunnassa. Hankkeemme osui kuntatalouden kannalta varsin huonoon saumaan. Monien pilottikuntien vähäiseen hankeressursointiin ja “laihoihin” (?) kuntaorganisaation yhteistyötuloksiin on vaikuttanut paitsi kuntien huono taloudellinen tilanne myös vallitseva asenneilmasto: vaikka kasvatusta arvostetaan juhlapuheissa, se harvoin johtaa konkreettiseen toimintaan. Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma kiinnittää huomiota juuri tähän asiaan.

Syksyn 2005 Kuntamarkkinoilla Lempäälän Yhdessä elämään -hankkeen vetäjä Risto Tuominen kertoi omista kasvatuskokemuksistaan. Hän kertoi viettäneensä paljon aikaa poikansa kanssa. Riston kertoman mukaan panostus on kannattanut, koska pojan kanssa vietetty aika on antanut hänelle ruhtinaallisesti asioita, jotka eivät ole ostettavissa Prisman hyllyltä! Yhdessä elettyjen vuosien jälkeen on helppo katsoa aikuista poikaa rohkeasti silmiin. Risto Tuomisen kokemus kuvaa hyvin omia kokemuksiani Yhdessä elämään -työstä.

Yhdessä elämään -kampanjan äitinä väitän, että Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeella on saavutettu hyvin merkittäviä yhteiskunnallisia tuloksia, vaikkeivät ne näkyisikään hankeraportteissamme. Arjen konkreettisen yhteis-

työn sekä erilaisten ihmisten toisiinsa tutustumisen ja aidon kohtaamisen kautta on saavutettu asioita, joita ei voi ostaa rahalla! Tällaisia tuloksia on vaikea kuvata sanoin ja jopa mahdoton tutkia. Kuitenkin näillä vaikutuksilla on äärettömän suuri merkitys kunnassa asuvien ja työskentelevien elämänlaatuun ja jaksamiseen – ja tätä kautta lastemme hyvinvointiin! Yhdessä elämään -kampanjassa on pohjimmiltaan kyse suomalaisesta sosiaalisen pääoman rakentamistyötä. Monissa tutkimuksissa on todettu, että rikas sosiaalinen pääoma eli yhteisöllisyys, keskinäinen luottamus ja kansalaisaktiivisuus edistää mm. hyvää terveyttä ja pitkäikäisyyttä.

Laukaassa Yhdessä elämään -työtä on tehty jo lähes kymmenen vuoden ajan. Se on tuottanut monenlaisia konkreettisia tuloksia ja vakiintuneita yhteistyökäytäntöjä. Kampanjassa alusta asti aktiivisesti mukana olleet havaitsevat tapahtuneen asennemuutoksen ja lisääntyneen luottamuksen selkeästi. Erityisen selkeästi tämä positiivinen muutos näkyy kotien ja koulujen yhteistyössä, mutta myös laajemminkin kasvatusyhteistyön tukemisenä ja siihen sitoutumisena. Kuluneena syksynä minua on erityisesti puhuttellut laukaalaisten yrittäjien ja muiden yhteistyökumppaneiden laaja sitoutuminen kasvatusyhteistyön edistämiseen. Käsittääkseni myös päättäjät ja virkamiehet ovat tehneet parhaansa.

Kunnan toiminnassa huomio kiinnittyy helposti pelkästään talousasioihin. Kasvatusyhteistyöhön voi kuitenkin sitoutua monella tapaa, kaikkeen ei tarvita rahaa. Esimerkkinä kerrottakoon, että laukaalaiset virkamiehet ja luottamushenkilöt saavat tänä syksynä ensimmäisinä koko maassa käsiinsä upouudet Yhdessä elämään -käytöspassit jotka ohjaavat päättäjiiä korrektiin kanssakäymiseen kunnan asioita käsiteltäessä ja myös kotioloissa. Passi on itsearvioinnin työkalu. Passit pohjautuvat ala-asteilla ja esikouluissa käytössä olleisiin käytöspasseihin ja omien passien käyttöönotolla päättäjätkin tukevat kotien ja koulujen kasvatustyötä. Keskisuomalaisen uutisessa kunnanvaltuuston puheenjohtaja arvioi, että hänelle käytöspassiin sisältyvä kotitöiden tekeminen tuottaa vaikeuksia ja myös omille läheisille on aikaa liian vähän. Iloitsen suunnattomasti laukaalaisten valtuutettujen positiivisesta suhtautumisesta asiaan. Olemme samassa veneessä!

Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeen jälkeen Yhdessä elämään -yhteistyö jatkuu paikallistasolla kansalaistoimintana. Tällä hetkellä Yhdessä elämään -asialla on kysyntää enemmän kuin koskaan aikaisemmin niin Laukaassa kuin Laukaan ulkopuolellakin. Uskon, että tulevaisuudessa kuntien lakisääteinen ennaltaehkäisevä kasvatusyhteistyö tullaan vastuuttamaan jollakin tapaa. Ruohonjuuritason laaja yhteistyö on tulevaisuudessakin tärkeä mieltää oleelliseksi osaksi kunnan virallista ennaltaehkäisevää yhteistyötä.

Yhdessä elämään -kampanjassa tukitoimenpiteiden tarvetta tarkastellaan kotien ruohonjuuritason näkökulmasta, mutta yhteistyöhön haastetaan kaikki lapsen elinympäristössä vaikuttavat tahot. Resurssit tulevaisuuden rakentamiseen löytyvät loppujen lopuksi ihmisistä. Jos erilaiset ihmiset kohtaavat toisensa aidosti ihmisinä ja keskustelevat elämästä ja siinä kasvamisesta yhdessä, syntyy asiantuntijuutta. Yhteistyöstä kasvattamiseen löytyy uusi ilo ja tulevaisuudentoivo. Kenenkään ei tarvitse jäädä yksin.

Anne Eskelinen, Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyön äiti

Mitä tästä eteenpäin?

Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeen teemat jatkuvat monien valtakunnallisten ja paikallisten hankkeiden sekä kannanottojen myötä. Esimerkiksi Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Stake-sin, Opetushallituksen, Suomen Kuntaliiton, Lastensuojelun Keskusliiton, Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Suomen Vanhempainliiton ja Suomen evankelisluterilaisen kirkkohallituksen kanssa. Se on perhepalvelujen kumppanuusohjelma, jonka tavoitteena on uudistaa lasten ja lapsiperheiden peruspalvelujen toimintakulttuuria ja toimintatapoja.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen asettama Suomen lapsiasiain toimikunta peräänkuuluttaa myös **kaikkien aikuisten ja hallinnonalojen vastuuta lasten hyvinvoinnista** Lapsille toimiva Suomi -toimintasuunnitelmassaan, jonka se luovutti peruspalveluministeri Liisa Hyssälälle 12.5.2005. Toimikunnan puheenjohtajan Eva Biaudetin mielestä Suomeen tarvitaan **yhtenäinen strategia lasten oikeuksien turvaamiseksi**. Lapsille sopiva Suomi on YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnon edellyttämä Suomen kansallinen toimintasuunnitelma. Sen keskeisiä suosituksia lasten hyvinvoinnin parantamiseksi ovat **kasvatuskumppanuus, työelämän vastuu perheiden hyvinvoinnista ja päätösten vaikutusten arviointi lasten hyvinvoinnin näkökulmasta**. Toimikunta haluaisi lisätä myös **työnantajien vastuuta** perheiden hyvinvoinnista. Toimikunta uskoo myös, että paikallisille **vanhempainryhmille, vertaisryhmille ja tukiverkostoille** on niin ikään suuri tarve. Hyssälä arvioi, että toimikunnan esityksestä on hyvä jatkaa **kansallisen toimintaohjelman** muotoilemista. Tavoitteena on, että asiakirja on YK:n käytössä vuoden 2005 loppuun mennessä. (Lehto Helsingin Sanomat 13.5.05)

Suomen ensimmäinen lapsiasiavaltuutettu aloitti työnsä elokuussa 2005. Lapsiasiavaltuutetun toimistoon oli tullut syyskuun aikana jo yli 200 yhteydenottoa. Kansalaisten esittämiä kysymyksiä ja huolenaiheita olivat mm. lasten oikeudet, kouluun liittyvät ongelmat, koulukiusaaminen, lasten huostaanottotilanteet ja median sopimattomat sisällöt. (Helsingin Sanomat 31.10.2005)

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula (2005) korostaa myös varhaisen puuttumisen merkitystä ja peräänkuuluttaa lisää **voimavaroja ehkäisevään ja moniammatilliseen työhön**. Palveluiden kokoaminen perhekeskus-ajattelun mukaisesti edistää sujuvaa tiedonvaihtoa ammattilaisten kesken. (Aula 2005)

Lapsiasiavaltuutetulla tulee olemaan keskeinen asema valtakunnallisessa lapsi- ja perhepolitiikan kehittämisessä. Valtuutettu raportoi vuosittain valtioneuvostolle lapsen oikeuksien toteutumisesta, lasten hyvinvoinnin ja elinolojen kehityksestä sekä lainsäädännössä havaituista puutteista. Tätä varten tarvitaan eri tahoilla tuotettua tietoa lasten elinoloista ja suunnitelmia hyvinvoinnin seurannan ja arvioinnin kehittämiseksi (Paavola 2005).

Kouluhyvinvointi-työryhmä jätti muistionsa opetusministeri Antti Kalliomäelle 30.10.2005. Siinä esitetään parannusehdotuksia koulun toimintaan. Opetusministeri lupaili myös käynnistää **koululaisten hyvinvointia edistävän toimenpidekokonaisuuden yli hallintorajojen**. Yksi tavoite on lisätä **koululaisten vaikutusmahdollisuuksia** koulun arkeen. Kevään 2006 aikana on tarkoitus valmistella pykälät, jotka tekevät oppilaskunnista lakisääteisiä myös peruskouluissa lukioitten tapaan.

Koulukiusaamiseen aiotaan puuttua käymällä läpi kunnissa ja kouluissa käytössä olevat ehkäisyohjelmat. Selvityksen pohjalta harkitaan valtakunnallista ohjelmaa, joka toisi tepsivimmät keinot yleiseen käyttöön. Työryhmä korostaa myös mahdollisimman **varhaista puuttumista ongelmiin**, joita syntyy esimerkiksi siirryttäessä esiopetuksesta perusopetukseen, yleisopetuksesta erityisopetukseen ja peruskoulusta lukioon tai ammattikouluun. Myös **kodin ja koulun yhteistyön tehostamista** peräänkuulutetaan. Opetushallitus ja Suomen vanhempainliitto ovat jo työstämässä yhteistyön laatukriteerejä. (Helsingin Sanomat 1.11.2005)

Yhteenvedoa ja pohdintaa hankkeen vaikuttavuudesta

YHTEISÖLLISYYDEN RAKENNUSTYÖMAA

Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeessa ja Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyössä on synnytetty niin paikallista kuin kansallistakin yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyttä ei voi määrätä syntymään, mutta sille voidaan luoda toiminnallista pohjaa. Kunnan yhtenä tehtävänä on muokata maaperää, jossa yhteisöllisyyttä voi kasvaa. Lähiyhteisön toimijoiden ja vanhempien yhteinen huoli lapsen tulevaisuudesta kääntyy toivoksi, kun he saavat aikaan yhteisen tahdon sekä tavoitteet, jotka motivoivat muutokseen. Muutos ei synny kuitenkaan itsestään. Toimiminen on organisoitava, ettei se jää satunnaiseksi puuhasteluksi. Yhteistoiminnalla saadaan yhteisiä kokemuksia, joista voi poikia yhteisöllisyyttä.

KASTU-hankkeen aikana on ilmennyt, että yhteisöllisyyden luomiseksi tarvitaan **toimivien rakenteiden lisäksi yhteisön jäsenten keskinäistä arvostusta, luottamusta sekä tukea**. Luottamus syntyy aidon kohtaamisen ja tutustumisen kautta. Tutustumiseen puolestaan tarvitaan yhteistä aikaa ja kohtaamisen paikkoja sekä avointa asennetta. Yhteisöllisyys vahvistuu ja ilmenee yhteenkuuluvuuden tunteena. KASTU-hankkeen toimijoiden yhteisöllisyyteen liittyvistä oppimiskokemuksista on kerrottu enemmän hankkeen kirjassa: Yhdessä kasvattamaan. Kohti välittämisen toimintakulttuurin (2005). Liitteessä 3 on koottu kasvatuskumppanuutta ja yhteisöllisyyttä rakentavia tekijöitä.

Markku T. Hyypän (2002) mukaan yhteenkuuluvuutta koetaan sitä voimakkaammin, mitä voimakkaammin yhteinen kokemus vaikuttaa yhteisön jäseniin. Hyypä käyttää yhteisöllisyydestä käsitettä: sosiaalinen pääoma (Hyypä 2002, 28).

Colemanin (1988) mukaan sosiaalinen pääoma muodostuu kolmesta päätekijästä, joita ovat: ympäristön luotettavuus eli velvollisuuksista huolehditaan vastavuoroisesti; informaation jakaminen sosiaalisissa suhteissa niin, että se edistää toimintaa sekä normit, jotka edellyttävät luopumista omasta välittömästä edusta yhteisön edun hyväksi.

Colemanin mukaan fyysisiä resursseja luovan taloudellisen pääoman lisäksi perheillä on inhimillistä pääomaa (koulutus ja sivistys), joka luo lapsen tiedollisen ympäristön (esim. tapakulttuuri). Perheen sosiaalinen pääoma muodostuu lapsen ja vanhempien välisestä suhteesta. Perheen inhimillisellä pääomalla ei ole vaikutusta lapseen, jos vanhemmat eivät ole tärkeä osa lastensa elämää, jos vanhemmat käyttävät inhimillistä pääomaansa yksinomaan työhön tai muihin asioihin kodin ulkopuolella.

Putnamin (1995) mukaan sosiaalinen pääoma muodostuu arvoista ja normeista, yhteisöllisyydestä sekä luottamuksesta. Näiden tekijöiden läsnäolo tietyssä yhteisössä edistää demokraattisen yhteiskunnan kehitystä, yhteisten päämäärien saavuttamista ja elämänlaatua.

KAKSI KEHITTÄMISEN TASOA

Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeessa nousseet oivallukset ja oppimiskokemukset ovat verrattavissa ns. yhteisökasvatuksen teemoihin. Yhteisön kehittämistä määritetään Salon (2002) mukaan kahdella tasolla.

Ylhäältä alas suuntautuvassa yhteisön kehittämisessä toimintaa ohjataan paikallisten viranomaisten taholta hallinnoituna ohjelmana tai projektina, joiden avulla pyritään tiettyihin ennalta asetettuihin päämääriin. Ongelmia pyritään ratkaisemaan lähinnä paikallistason suunnittelua ja hallinnointia tehostamalla tai pyrkimällä **integroimaan viranomaistoimintaa tietyn alueen ihmisten tai yhteisöjen arkielämään**. Toiminta on usein asiantuntijoiden ja viranomaisten alulle panemaa ja ohjaamaa. (Salo 2002, 9)

Ruohonjuuritasolta nousevassa yhteisön kehittäminen lähtee tarpeista, jotka nousevat yhteiskunnallisista muutoksista sekä niihin liittyvistä yhteisön sisäisistä ongelmista. Yhteisön toimintaa kehitetään prosessina, jossa ongelmia yritetään ratkaista lisäämällä **tietoa ja tietoisuutta**, kyseenalaistamalla olemassa olevien **rakenteita ja toimintatapoja sekä pohtimalla ja tarjoamalla vaihtoehtoja**. **Ruohonjuuritason yhteisöllisten toimijoiden vastuuta vahvistetaan**. Keskeisenä toimintaperiaatteena on **ihmisten ja yhteisöjen osallisuus** ja osallistuminen sekä **arkielämästä nouseva asiantuntijuus**. Yksilöllisiksi miellettyjen **ongelmia tarkastellaan yhteisönäkökulmasta vuorovaikutuksen, yhteistyön ja vastavuoroisen luottamuksen avulla** ratkaistavissa olevina haasteina. (Salo 2002, 9)

Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeen pilottiprojekteissa oli selvästi nähtävissä edellä mainitut kehittämisen tasot: toisaalta ruohonjuuritason vanhempien yhteisöllisistä tarpeista nouseva kehittäminen, toisaalta kunnan viranhaltijavetoinen kehittäminen. Parhaimmillaan nämä kaksi tasoa voivat toteutua samanaikaisesti. Yhteisen kielen ja ymmärryksen löytymistä auttaa, kun toimijat – olivatpa sitten viranomaisia tai vapaaehtoisia vanhempia – kohtaavat toisensa ihmisinä, eivätkä vain työroolinsa kautta. Joissakin pilottikunnissa projekti oli saanut alkukimmokkeen ruohonjuuritason vanhempien aloitteesta, mutta aktiiviset vanhemmat olivat kuitenkin vetäytyneet viranhaltijoiden hallinnoimasta projektista, koska olivat kokeneet tullessaan mitätöidyksi. Joissakin kunnissa taas koko projekti sai voimansa vapaaehtoisten vanhempien synergiaa ja sitoutuneisuudesta. Vastaavaa sitoutuneisuutta ei välttämättä löytynyt viranhaltijoissa, vaikka oli-kin viranhaltijavetoinen hanke. Olisi tutkimuksen paikka selvittää syvällisemmin, mitä tuossa risteyskohdassa tapahtuu. Mitkä ovat ne tekijät, jotka estävät ja edistävät näiden kahden tason kohtaamista.

Anne Eskelinen (2005) on kuvannut havainnollisesti tätä ilmiötä Yhdessä kasvattamaan -kirjan artikkelissa: Kaksi todellisuutta. Asiat ovat kohdallaan vasta sitten kun viranhaltijoiden ja muiden ammattiauttajien osaa-minen siirtyy myös tavallisten vanhempien käyttövoimaksi. Hän kysyy: *“Miten viranhaltijoiden osaaminen siirtyy vanhemmille, elleivät he ensin kohtaakaan toisiaan ihmisinä?”*

HANKE MUUTOSTYÖN VÄLINEENÄ

KASTU-hanke toimi välineenä, jonka avulla käynnistettiin muutostyö pysyvien vaikutusten aikaansaamiseksi. Samalla hanke nosti esiin paikkakun-

tien piileviä voimavaroja. Seuraavassa yhteenvedossa jäsennetään hankkeen tärkeimpiä vaikutuksia soveltamalla IKKU-vaikuttavuusmallia (Pirttilä & Pääkkö 2002). Samalla esitetään kuntien kehittämishaasteita.

Pirttilä & Pääkön mukaan (2002) hankkeen vaikutus tai **vaikuttavuus on instrumentaalista**, kun hanketta ja sen tuloksia käytetään päätöksenteon toistettavana välineenä eli instrumenttina. Instrumentaalista vaikutusta on myös hankkeilla, jotka ovat innovoineet koulutusta tai kasvatusohjelmia, joita käytetään yhteisöllisen toiminnan kehittämiseen ja päätöksenteon välineenä. Pilottiprojektit olivat kehittäneet esimerkiksi kasvatuskumppanuuskoulutusta, vanhempainkouluja, tapakasvatusohjelmia, draamakoulutuksia ja lapsipoliittisten ohjelmien työpajoja.

Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeen pilottiprojektit olivat omalta osaltaan edistäneet lapsipoliittista päätöksen tekoa. Hyviä käytäntöjä juurrutettiin pysyviksi kirjaamalla niitä kuntien **strategioihin ja opetussuunnitelmiin**. Osa pilottiprojekteista oli vaikuttanut kunnan tai seutukuntien **ennaltaehkäisevän päihdeohjelman** tekoon. Jotkut piloteista ovat osallistuneet aktiivisesti **kunnan lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman tekoon**. Lisäksi Kasvatus tulevaisuuteen -hanke osallistui em. linjauksiin ja ohjelmiin valtakunnallisella tasolla.

Lapsen huomioimista päätöksenteossa aiotaan seurata jatkossakin. Esimerkiksi Laukaassa ja Järvenpäässä käytetään "Lapsi huomioitu päätöksenteossa" -leimaa osoittamassa, että valmistelussa on otettu huomioon, miten päätös vaikuttaa lasten ja nuorten elämään kunnassa.

Vaikka strategiatyö on lähentänyt eri toimijoita, on viranomaisten ja kuntien päättäjien sitoutumisessa edelleen haastetta. Kasvatusyhteistyökäytäntöjen onnistuminen edellyttää sitä, että kuntien päättäjät varaavat **riittävän kauaskantoiset resurssit niiden juurruttamiseen**. Esimerkiksi lapsipoliittinen ohjelmatyö on resursoitava siten, että se myös etenee konkreettisiin toimenpiteisiin asti. Lasten ja nuorten asiat tulee nähdä kannattavana sijoituksena ja voimavarana eikä vain jatkuvana kulueränä. Kunnat voivat tehdä itsensä nykyistä kilpailukykyisemmiksi ja houkuttavammaksi lisäämällä lapsi- ja perhemyönteisyyttä. Näin voidaan ehkäistä myös nuorten poismuuttoa tai edistää heidän paluutaan kotiseudulleen.

Suomen lapsiasiain toimikunnan (2005) mukaan lapsen etu ei käytännössä ole aina ensimmäisellä sijalla yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus unohtuu usein. (Lehto Helsingin Sanomat 13.5.05)

Osana Lastensuojelun kehittämisohjelmaa selvitettiin lapsipoliittisen ohjelmatyön tilanne kunnissa keväällä 2005. Kyselyllä haluttiin tietää, mihin suuntaan seurannan kehittämisessä kunnissa ollaan menossa. Kysely osoitti, että kunnissa käytetään samanaikaisesti useita hyvinvoinnin seurannan menetelmiä. Niissä kunnissa, joissa on lapsipoliittinen ohjelma valmiina, seurataan lasten ja nuorten hyvinvointia suunnitelmallisemmin ja monipuolisemmin kuin niissä kunnissa, joissa ohjelmaa ei ole. Tällä hetkellä lasten hyvinvoinnista huolehtii 281 kuntaa lapsipoliittisen ohjelman tai väestön hyvinvointistrategian tasolla. Hyvinvointistrateginen työ on kunnissa kuitenkin vielä suhteellisen kehittämätöntä (Paavola 2005).

HANKE KÄSITTEELLISENÄ VAIKUTTAJANA

Kasvatus tulevaisuuteen -hanke pilottiprojekteineen oli edistänyt käsitteiden ja käsittemallien tunnettavuutta (esimerkiksi varhainen puuttuminen, varhainen vuorovaikutus, kasvatuskumppanuus, lapsipolitiikka, yhteisöllisyys ja sosiaalinen pääoma.) Samalla lisättiin eri toimijoiden tietämystä näiden käsitteiden sisällöistä. Monissa pilottikunnissa esimerkiksi varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisy olivat käsitteinä selkeytyneet ja saaneet toiminnallista sisältöä. Tyrnävän kunnan johtaja ja kansanedustaja Tapani Tölli on kertonut tästä lähemmin artikkelissaan Yhdessä kasvattamaan -kirjassa (2005).

Pirttilä & Pääkön (2002) mukaan projektin vaikuttavuus on **käsitteellistä**, kun toimijoiden aiemmat käsitykset järkkyvät; muuttuvat ja he alkavat etsiä uusia tulkintoja. Käsitteitä tiedostamalla ja tarvittaessa muuttamalla **uusiintuvat myös toimintatavat**. Käsitteiden avulla voidaan lisätä sekä vanhempien että muiden toimijoiden **kasvatustietoisuutta**.

Pilotit olivat järjestäneet keskusteluiltoja sekä seminaareja, joissa vanhemmat yhdessä eri toimijoiden kanssa pohtivat perheiden ja paikkakunnan yhteisiä arvoja, normeja ja asenteita sekä niihin liittyviä ristiriitoja. Vanhempien ja eri toimijoiden tulkinnat edellä mainituista kasvatuskäsitteistä olivat täsmentyneet avoimen vuoropuhelun kautta. Kohtaamiset ja keskustelut olivat pohjana, kun oli luotu yhteisiin normeihin eli laillisuuteen perustuvia toimintatapoja.

Arvoihin ja asenteisiin vaikuttaminen on hyvin **hidasta** ja edellyttää **siten pitkäjänteistä toimintaa**. Arvojen ja normien ristiaallokossa joudumme jatkossakin soutamaan, koska elämme monikulttuurisessa ja samalla moniarvoisessa yhteiskunnassa. Siksi vanhemmat ja muut toimijat ovatkin alkaneet puhua **”riittävän yhteisistä” arvoista**. Nykyajan nuorilta vaaditaan varhaista itsenäisyyttä ja itsekasvatusta. On vaarana, että moniarvoisuuden keskellä nuoret joutuvat määrittämään itse oman moraalinsa yksilöllisyyteensä nojautuen, koska ei ole tarjota yhteistä arvopohjaa tai moraalikoodistoa. Meidän kaikkien aikuisten on rohjettava ottaa kantaa sellaisten arvojen ja periaatteiden puolesta, jotka suojaavat lasta ja ovat siten universaalisia (vrt. YK:n lasten oikeuksien julistus).

Käyttöteorialla muutokseen

Käytännön kasvatustyössä vaikuttaa aina kasvattajan oma ns. käyttöteoria. Se voi olla esimerkiksi yhdistelmä erilaisista kasvatuskäsitteistä sekä omista kokemuksista ja uskomuksista. Käyttöteoria voi olla tietoinen tai tiedostamaton. **Tietoista käyttöteoriaa on helpompi kehittää** ja monipuolistaa kuin tiedostamatonta.

Oman käyttöteorian tietoiseksi tekeminen, on edellytys sille, että kasvattajat pystyvät ymmärtämään muutosta, vaihtamaan käsityksiään tai toimintatapaansa. Toimintatapoja voidaan ”herätellä” koulutuksen avulla, mutta se ei yksin riitä. Olisi tärkeää oppia tiedostamaan asenteidensa ja tekojensa välisiä suhteita ja ristiriitoja. Projektin monilla eri lähestymistavoilla voidaan edistää oman käyttöteorian tiedostamista, kehittämistä ja tekemistä muutosalttiiksi. Kasvatustilanteita ja eri näkökulmia voidaan tarkastella oikeiden tai kuviteltujen tapausten pohjalta keskustellen tai esimerkiksi draamamenetelmien avulla.

Moniroolisuudella asiantuntijuuteen

Joissakin pilottiprojekteissa oli kasvattajia herätelty tunnistamaan omaa “moniroolisuuttaan” sekä kannustettu käyttämään sitä voimavaraksi. Voi tuntua ristiriitaiselta, kun huomaa että vanhempana onkin eri mieltä jostakin asiasta kuin kasvatuksen ammattilaisena. Esimerkiksi Järvenpäässä oli havaittu, että tietoisuus omien sisäisten roolien vuoropuhelusta oli **vähentänyt vanhempien ja työntekijöiden vastakkain ajattelua.**

Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeessa on tarkasteltu monessa eri yhteydessä käsitteitä: **ammattillisuus ja asiantuntijuus** sekä näiden käsitteiden uusia tulkintoja. Erilaisissa kohtaamisissa ei aina tiedä, keskusteleeko henkilö oman elämäkokemuksen asiantuntemuksella vai koulutukseen perustuvalla ammattillisuudella. Tärkeätä olisi osata yhdistää nämä voimavarat.

Ruohonjuuritason toimijat ovat nostaneet esille arkojakin asioita, jotka tiedostettuna voivat olla kuitenkin “hiljaisen tiedon helmiä” ja vaikuttaa keskinäisen luottamuksen sekä vuorovaikutuksen syntymiseen. Esimerkiksi oman keskeneräisyyden tunnustaminen ammattikasvattajana ja/tai vanhempana voi helpottaa kohtaamista kasvatusyhteistyössä. Se edellyttää myös toisen ihmisen erilaisuuden kunnioittamista ja vajavaisuudenkin ymmärtämistä.

Vanhempien ja viranomaisten **toisiaan arvostava, avoin dialogi synnyttää yhteistä asiantuntijuutta** lapsen parhaaksi. Kumpikaan osapuoli ei asetu silloin toisen yläpuolella, vaan molemmat kohtaavat toisensa tasavertaisina asiantuntijoina; ihmisinä. Kummallakaan ei ole silloin tarvetta kilpailla oikeassa olemisesta eikä voittaa keskustelua.

Yhteistyö edellyttää luottamusta. Aito luottamus syntyy kohtaamisen ja tutustumisen kautta. On luotava edelleen luontevia olosuhteita tutustua toisiinsa. Vanhempien, viranomaisten ja muiden toimijoiden tasavertaisen dialogin löytöretki jatkuu edelleen. Yhteisen “sävelen” löytäminen edellyttää kaikilta osapuolilta samansuuntaista visiota sekä sydäntä ja tahtoa sen toteuttamiseen. Etenkin koulut, päiväkodit ja neuvolat ovat sillanrakentajia kodin suuntaan.

Vastuuta vai yhteisvastuuta?

Pilottiprojekteissa oli – yhteisvastuun lisäksi – painotettu ottamaan vastuuta itsestä ja omasta elämästä. Yhteiskunnallisessa keskustelussa käsitteet: yksilön vastuu ja yhteisvastuu ovat asetettu usein vastakkain, vaikka käytännössä nämä kulkevat käsi kädessä. Yhteiskunta voi tukea vanhemmuutta riittävällä sosiaali- ja perhepolitiikalla, mutta sen on samalla suotava vastuuta vanhemmille. Vanhemmat eivät voi ottaa vastuuta, jos sitä ei heille anneta; jos vanhempiin ei luoteta lasten kasvattajina. Ammattikasvattajien ja muidenkin toimijoiden haasteena on arvostaa vanhempia lapsen arjen asiantuntijoina. Vanhemmat tarvitsevat kannustusta löytämään nämä voimavarat itsestään.

HANKKEEN KONSULTATIIVINEN VAIKUTTAVUUS

Toimintaverkolla muutokseen

Projektilla voidaan vaikuttaa toimijoihin ohjaamalla heitä säännöllisesti esimerkiksi pysyvän toimintaverkon avulla. Muutos ei synny sattumalta, vaan

projektin vastuuhenkilöiden on suunnitelmallisesti ohjattava muutosta. Projektin vaikuttavuus on tällöin Pirttilä & Pääkön (2002) mukaan konsultatiivista. Kehittäjät ja käytännön toimijat **muuttavat yhdessä toimintatapoja, toimintakulttuureita ja organisaatiota.**

Kasvatus tulevaisuuteen -pilottikunnissa oli vahvistettu pysyviä verkostoja, mutta tarvittaessa oli luotu myös uusia rakenteita, yhteistyömuotoja sekä toimintakulttuureita. Esimerkiksi useilla paikkakunnilla oli ollut ennestään vanhempain verkostoja sekä viranomaisten poikkihallinnollisia verkostoja, mutta näiden väliseen yhteistyöhön oli tarvittu uusia toimintatapoja. Pilotit olivat kehittäneet **yhteisöllisiä työvälineitä esimerkiksi kodin, koulun ja päiväkodin kasvatuskumppanuuteen.** Varsinkin lapsen **kehityskaaren nivelvaiheet** (esimerkiksi kouluun meno ja yläkouluun siirtyminen) oli otettu entistä enemmän huomioon. Samalla esimerkiksi koulujen **vanhempain toiminnan painopiste oli muuttunut** rahankeruusta kasvatuksen **arkipuheeksi ja asioiden jakamiseksi.**

Lisäksi pilotit olivat lisänneet **yhteistyötä vapaaehtoisjärjestöjen ja seurakuntien** kanssa järjestämällä yhdessä muun muassa kerhoja ja tapahtumia. **Moniammatillisten verkostojen ennaltaehkäisevää yhteistyötä** oli vahvistettu myös järjestämällä yhteisiä kokoontumisia ja koulutuksia esimerkiksi aiheista: vanhemmuuden roolikartta, varhainen puuttuminen ja varhainen vuorovaikutus.

KASTU-hanke on osaltaan kannustanut eri viranomaistahoja omista lokeroistaan yhteisen pöydän ääreen. Ennaltaehkäisevässä työssä tämä kehityssuunta toivottavasti korostuu jatkossa entisestään. Kiirettä syytetään usein esteeksi tehdä yhteistyötä. Hyvin organisoitu verkostotyö karsii turhan päällekkäisen työn ja säästää voimavaroja yhteiseen käyttöön. Yhteistyön onnistuminen edellyttää yhteisöllistä ja laaja-alaista näkyä. Avoin ja refleктоiva yhteistyöverkosto palvelee lapsen ja perheen parasta. Kunnan lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman laadinta ja toteuttaminen käytäntöön onnistuu aidosti vain tämän kehitysprosessin kautta. Tämän asian kehittämässä riittää edelleen haastetta kunnissa.

Ennaltaehkäisevä toimenpidekieli olisi osattava kääntää poliitikkojen euro-kielelle. Lapsen hyvinvoinnin kehittämiseen tarvittaisiin yhtenäisiä mittareita, jotka samalla osoittaisivat että yhteiskunnan varoja säästyy sijoittamalla ennaltaehkäisevään kasvatusyhteistyöhön. Mittareiden käyttö edellyttäisi systemaattista seuranta- ja arviointia. Miten seurata ja arvioida lapsen kehitysyhteisöjen hyvinvointia kuormittamatta niiden henkilökuntaa entisestään? Esimerkiksi päiväkodin ja koulun työntekijät toimivat jo nyt ääriarajoilla. Kaikenlaisen tiedon ja dokumentin keruu ja laatiminen on lisääntynyt valtavasti viime vuosina. Tämä sama ongelma ilmeni myös pilottiprojektien toimijoiden työssä.

Stakesin tutkimusprofessori Rimpelä (2005) peräänkuuluttaa kuntiin arviointikulttuuria: *“Olennaista on, millainen arviointikulttuuri kuntaan, terveyskeskukseen, kouluun, jne. on kehittynyt. Ovatko tarveanalyysi, ennakointi, kehittäminen, arviointi kiinteä osa arkea vai vain retoriikkaa? Rimpelän mielestä “ei saa jäädä vain ruohonjuureen, vaan myös johtaminen ja sen rakenteet ratkaisevat”.*

Tutkija Atte Oksanen (2005) puolestaan kritisoi nyky-yhteiskuntaa siitä, että se tekee hyvinvoinnistakin teknistä tulostamista. Ongelmien kuvaamisen sijaan pitäisi keskittyä konkreettisiin toimiin, joilla ongelmia voisi ratkaista.

Yhteistyöstä kasvatuskumppanuuteen

Osa pilottikuntien toiminnoista oli vasta verkostoitumisen ja yhteistyön asteella. Monissa pilottikunnissa oli kuitenkin huomattu, että se ei aina riitä, vaan olisi edettävä mieluummin kasvatuskumppanuuteen asti. Verkostoituminen on vasta “esikumppanuutta”. Kasvatuskumppanuus on selkeämpää, valikoituneempaa, suunnitelmallisempaa, yhteiseen konkreettiseen tavoitteeseen tähtäävää toimintaa, jossa ongelmat ennakoidaan ja ratkaistaan yhteisin menettelytavoilin. Kumppanuudessa korostuu myös eri osapuolien tasavertaisuus.

Kohti välittämisen toimintakulttuuria

Varhainen puuttuminen oli saanut pilottikunnissa toiminnallista sisältöä yhteisvastuullisen välittämisen suuntaan. Tosin jokaisella paikkakunnalla on sekä aikuisia että nuoria, jotka eivät piittaa yhteisestä hyvästä eivätkä sitoudu yhteisiin pelisääntöihin. Valitettavasti tämä välinpitämättömien vähemmistö saa itselleen usein suuren osan julkisuuden huomiosta. Samaan aikaan ennaltaehkäiseminen ja puuttuminen jäävät näkymättömiksi. Huolestuttavaa on myös se, miten lyhytnäköisesti poliitikot voivat seurata lasten hyvinvoinnin kehitystä ja tehdä sen pohjalta hätäisiä päätöksiä. Varhaisen puuttumisen tehostamisen seuraukset ilmenevät alussa tilastollisena “ongelmien kasvuna”, mutta oikeat vaikutukset näkyvät vasta pitkällä tähtäimellä. Sen vuoksi resursointikin pitäisi olla kaukonäköisempää.

Kelan yhteiskuntatutkimuksen päällikkö Kajanoja (2005) on sitä mieltä, että syrjäytymisen ehkäisyyn kannattaisi uhrata paljon. “*Varhainen puuttuminen lasten ja nuorten ongelmiin vähentäisi inhimillistä kärsimystä ja säästäisi selvää rahaa.*” Lapsiasiainvaltuutettu Maria Kaisa Aulan (2005) mukaan ongelmat pitäisi havaita ajoissa, ennen kuin ne ehtivät kasvaa vaikeiksi vyyhdiksi. Hänen mielestään varhaisen puuttumisen käytännöt ja laaja yhteistyö tulisi saada pysyväksi toimintatavaksi kuntien, valtion kuin järjestöjenkin työssä.

Pilottikuntien välittämisen kulttuurin kehitystä olivat edistäneet eri toimijoiden yhteisesti luomat – laillisuuteen perustuvat – sopimukset ja menettelytavat. Tällaisia olivat muun muassa poliisin ja sosiaalityöntekijän varhaisen puuttumisen sopimukset lastensuojelussa (esimerkiksi poliisi ilmoittaa päihtyneestä alaikäisestä lapsesta tämän kotiin sekä sosiaalityöntekijälle). Lähiyhteisön toimijat olivat luoneet yhteisiä menettelytapoja myös kiusaamisen ja ilkivallan ehkäisemiseksi sekä puuttumiseksi. Lisäksi paikalliset kauppiat olivat kumppaneiden kanssa laatineet yhteisiä toimintatapoja estääkseen näpistyksiä sekä tupakan ja alkoholin ostoja ja myyntiä alaikäisille. Pilottikunnissa oli havaittavissa, että ihmiset olivat tulleet entistä rohkeimmiksi vaikuttamaan lähiyhteisön viihtyvyyteen ja turvallisuuteen myös puuttumalla häiriötekijöihin. Pahempia ylilyöntejäkään ei ollut ilmennyt.

Professori Lea Pulkkinen on nostanut esille käsitteen yhteisöpystyvyys. Se tarkoittaa yhteisön jäsenten, esimerkiksi naapureiden, kykyä puuttua lasten normien vastaiseen toimintaan. Yhteisöpystyvyys osoittaa Pulkkinen (2002, 164) mukaan vahvaa sosiaalista pääomaa.

Tutkija Atte Oksasen (2005) mukaan “*Hyvinvointi löytyy ihmisten välisistä suhteista. Hyvinvoinnin kannalta ratkaisevinta ei ole onko lapsen perhe muoto ydinperhe, yksinhuoltajan perhe tai uusperhe. Myöskään sosioekonomisesti korkeampi asema tai asuinalue ei sanele hyvinvointia. Vastaus löytyy puhtaasti välittämisestä.*”

USKOA LUOVA VAIKUTTAVUUS

Kasvatusyhteistyössä ja kumppanuudessa ihmisten usko ja uskomukset ovat keskeisiä. Projektin vaikuttavuus on Pirttilä & Pääkön (2002) mukaan uskoa luova, kun projekti on luonut ja vahvistanut käytännön toimijoiden uskoa ja toivoa tulevaisuuteen.

Ulkopuolisuuden tunteet voivat aiheuttaa epätoivoa, kyynisyyttä sekä kaventaa tulevaisuuden näkymää. Kyynisyys voi tiedostamattomasti “kollektivisoitua”. Omassa voimattomuudessaan kentän toimijat voivat todeta yhteen ääneen: *“Ei kannata, ei tästä kuitenkaan tule mitään. Ei ne muut kumminkaan ryhdy tähän.”* Näin saadaan syy vetäytyä yhteisestä hankkeesta.

Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemus sekä siihen perustuva **luottamuksen tunne luovat toivon näköalaoja**. Yhteisöllisyyttä on myös se, että tuntee kuuluvansa johonkin ja että tarvittaessa saa apua ja tukea toisilta. Esimerkiksi vanhempien, lasten ja nuorten sekä muiden toimijoiden usko omiin vaikuttamismahdollisuuksiin oli joidenkin pilottiprojektin kokemusten mukaan lisääntynyt. Lapset ja nuoret olivat oppineet ottamaan vastuuta itsestään, toisistaan sekä lähiympäristöstään, kun heidät oli otettu mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan itseään koskevia asioita.

Keräsen (2004) tekemän tutkimuksen mukaan Suomen nuoriso on tervehenkistä ja arvot kohdallaan. Tervehenkisyttä hänestä osoittaa esimerkiksi se, että perhe on nuorille hyvin tärkeä. Nuoria piinaavat silti arvoristiriidat, jotka voivat myös aiheuttaa stressiä. (15/30 Research oy)

Professori Kirsi Tirrin (2005) tutkimuksen mukaan nuorten usko omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa on Suomessa paljon suurempi kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Yhdysvalloissa nuoret uskovat esimerkiksi kohtaloon paljon enemmän. Suomalaiset nuoret osoittautuivat Tirrin tutkimuksessa yllättävänkin syvällisiksi pohdiskelijoiksi. (Helsingin Sanomat 26.5.05)

Vanhempien osallisuutta pilotit olivat tukeneet muun muassa perustamalla isille ja äideille omia vertaisryhmiä. Vanhempia oli kannustettu seuraamaan, miten lasten hyvinvointi otetaan huomioon oman kunnan päätöksenteossa. Vanhempia oli myös aktivoitu aloitteiden tekoon.

Haastetta riittää edelleen: vanhemmat tarvitsevat jatkossakin pysyviä matkankynnyksen kohtaamispaikkoja, jossa voi luoda toivoa ja jakaa vanhemmuuden tunteja toistensa kanssa. Lisäksi kuntiin tarvitaan lisää nuorisovaltuustoja tai vastaavia, joilla on myös ihan oikeita vaikutusmahdollisuuksia omalla paikkakunnallaan.

Valtakunnallista vaikuttamista

Kasvatus tulevaisuuteen -hanke toimi alusta asti läpinäkyvästi eli jakoi avoimesti kokemuksiaan ja käyttämiään työkalujaan muiden kuntien, hankkeiden ja kumppanien käyttöön. Pilotit kertoivat kasvatusyhteistyön käytännöstään kuntalaisille pääasiassa paikallislehtien, tiedotteiden ja tapahtumien kautta. Myös muille kunnille levitettiin hyviä malleja lähinnä lehtien, seminaarien, internet-sivujen ja sähköpostin välityksellä. Pilottikuntien kokemuksilla haluttiin luoda uskoa muiden kuntien toimijoille ja rohkaista heitä ryhtymään yhteisölliseen toimintaan.

Oppimiskokemuksia levitettiin myös KASTU-hankkeen tuotoksena syntyneen Yhdessä kasvattamaan -kirjan avulla vanhemmille sekä muille kas-

vattajille ja toimijoille. Kustantaja valitsi kirjan Opetus 2000 -sarjaan ja esitteli sen opettajan tietopalvelun kauden kirjana. Kirjaa mainostettiin monissa ammattilehdissä, esimerkiksi Opettaja-lehdessä kirjasta sai tiedon 180 000 lukijaa. Syyskuun julkaisu-uutteen kustantaja jakoi 250 000 lukijalle. Opettajantietopalvelun kerhon tuhansille kanta-asiakkaille kerrottiin kirjan omassa esitteessä vieläkin tarkemmin. Kirja on myytävänä sekä Kuntaliiton kirjakaupassa että kustantajalla. Sitä voi ostaa myös kirjakaupoista tai lainata kirjastoista.

LOPUKSI

Lapsuuden arvostaminen ja kunnioittaminen sinänsä sekä siitä kumpuava lapsen kasvun tukeminen on niin vanhempien kuin kasvatuskumppaneiden päätehtävä. Pilottikuntien kannustavat kokemukset rohkaisevat uskomaan, että suuntaa voidaan muuttaa. Me kaikki aikuiset voimme kyseenalaistaa ajassa vallitsevia haitallisia arvosuuntauksia. Yhdessä voimme luoda niin yksilöä kuin yhteisöäkin suojaavia ja vahvistavia pelisääntöjä ja toimintatapoja. Vanhemmuutta voimme vahvistaa sekä lähiyhteisön että yhteiskunnan tuella. Omalla esimerkillämme voimme opettaa välittämistä ja kutsua esiin ihmisyyttä ja rakkautta. Se ei maksa mitään. Loppujen lopuksi on kyse hyvin yksinkertaisista asioista, jotka on oivallettava ensin omassa itsessään.

Muuttakaamme siis
huoli toivoksi,
välipitämättömyys rakkaudeksi,
epäily luottamukseksi,
kyynisyys uskoksi,
vähättely arvostukseksi,
poissaolo läsnä olemiseksi,
ja ohikulkeminen ihmisen kohtaamiseksi,
niin rakennamme parempaa tulevaisuutta kaikille.

“Kun aluksi teet sitä, mikä on tarpeen ja sitten mikä on mahdollista, teetkin yhtäkkiä sitä, mikä on mahdotonta.” (Fransiscus Assisilainen)

LÄHTEET

Aula, M-K. (2005) Puheenvuoro Varhaisen puuttumisen -projektin päätösseminaarissa 20.9.2005 Helsingissä.

Coleman, J. (1988) Social capital in the creation of human capital. American Journal of Sociology; 94: Suppl: 95–120.

Eläköön lapset – lapsipolitiikan suunta (2000). Suomen Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Helsingin Sanomat 29.10.2005; 30.10.2005; 1.11.2005.

Hyssälä, L. (2005) (Lehto, L. Helsingin Sanomat 13.5.2005).

Kananoja, J. (2005) Puheenvuoro Varhaisen puuttumisen -projektin päätösseminaarissa 20.9.2005 Helsingissä.

Keränen, M. (2004) 15/30 Research Oy www.1530.fi/1530.php

Lapsen maailma 10/2005.

Oksanen, A. (2005) Murheellisten lasten maa. Puheenvuoro Mannerheimin lastensuojeluliiton Lapsen hyvä -juhlaseminaarissa 4.10.2005 Helsingissä.

Paavola, A. (2005) Lastensuojelun ohjaus osana lapsipoliittista ohjelmatyötä/lasten hyvinvointistrategiaa. Lastensuojelun kehittämisohjelman koordinaatioryhmän muistio 29.8.2005.

Pirttilä, I. ja Pääkkö, E. (2002) IKKU – ikkuna projektien ja ohjelmien vaikuttavuuteen. Teoksessa Sivonen, S. (toim.) Yhteisö kehittämisen kentällä. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja Sarja B, n:o 20, Joensuun yliopistopaino, Joensuu.

Pulkkinen, L. (2002) Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. PS-kustannus, Jyväskylä.

Putnam, R. D. (1995) Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*; 6:65.78.

Rimpelä, M. (2005) Kouluterveyspäivät 22.8.2005 Jyväskylä, luentoaineisto.

Salminen, P. (2005) toim. Yhdessä kasvattamaan. Kohti välittämisen toimintakulttuuria (2005). PS-kustannus, Jyväskylä.

Salmivalli, C. (2005) Kouluterveyspäivät 22.8.2005 Jyväskylä, luentoaineisto.

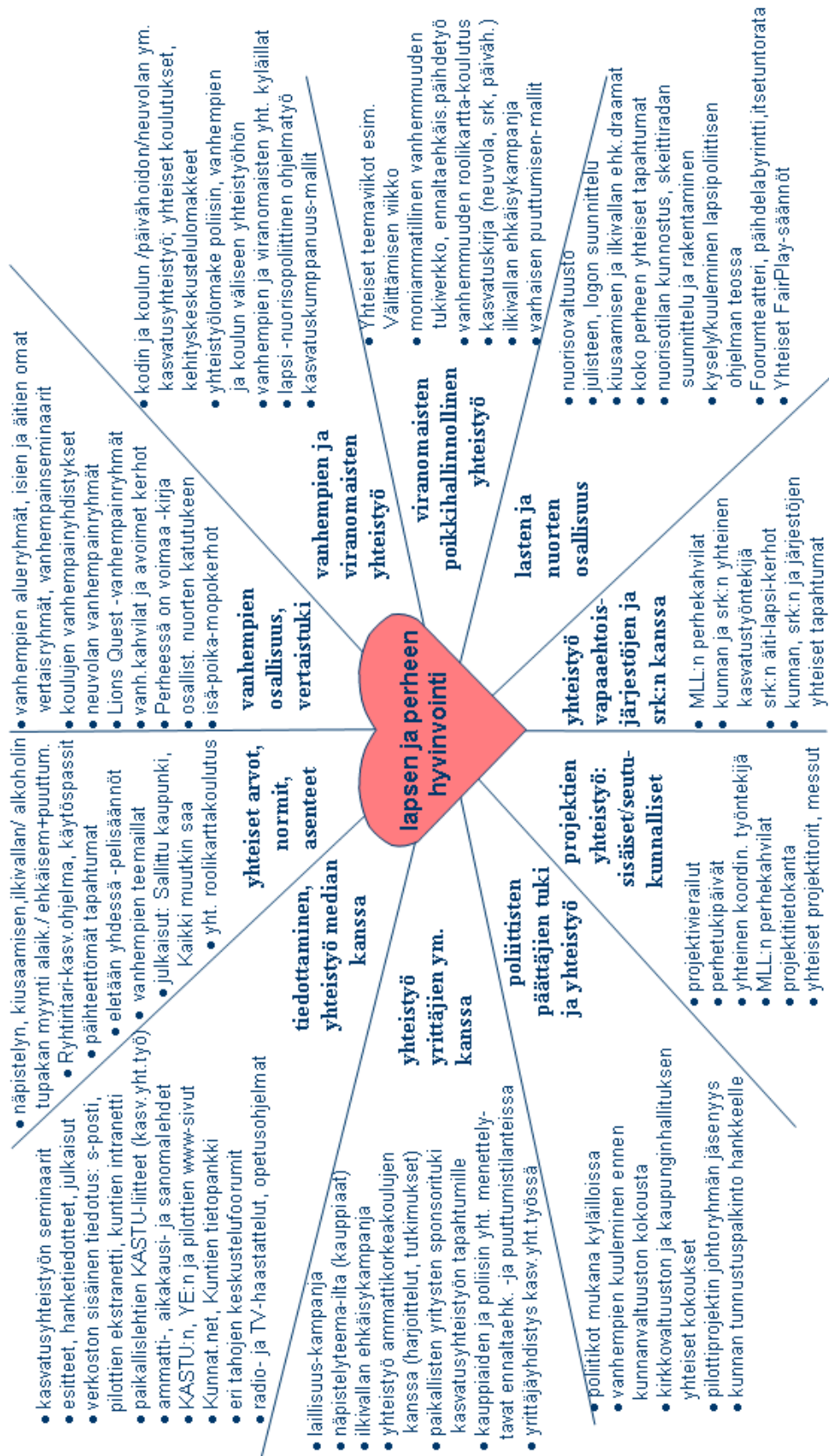
Salo, P (2002) Yhteisökasvatus – taustaa, käsitteistöä ja toimintamuotoja. Teoksessa Sivonen, S. (toim.) Yhteisö kehittämisen kentällä. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja Sarja B, n:o 20, Joensuun yliopistopaino, Joensuu.

YLE24 07.04.2005

YK:n lasten oikeuksien julistus. YK-liitto. www.ykliitto.fi

Pilottikuntien kasvatusyhteistyön käytäntöjä

Kasvatus tulevaisuuteen (KASTU) -hankkeen esimerkkejä

LIITE 2. PILOTTIKUNTIEN TULOSTEN YHTEENVETO

TULOKSET

Muutokset:

- kasvatusyhteistyö verkostoituminen laajentunut: kaupungin eri toimialat, seurakunta, poliisi, järjestöt, oppilaitokset, asukasyhdistykset, muut projektit, lähikunnat
- yhteistyö kunnan nuoriso- ja vapaa-ajan toimen kanssa tiivistynyt
- vanhempien ja viranomaisten yhteistyö lisääntynyt esim. osallistuminen erilaisiin koulutustilaisuuksiin/tapahtumiin
- hankkeen kautta on puhuttu enemmän kasvatuksesta sekä arki käytännöt ovat tulleet vahvemmaksi
- asenneilmapiirin ja toimintatapojen muutos
- avoimempi ja rohkeampi kasvatusympäristö
- kasvatukseen liittyvien teemoja enemmän esillä erilaisissa seminaareissa ja mediassa
- perhetyön vahvistuminen
- perheiden kohtaamiseen on tullut enemmän tietoa ja osaamista
- kasvatusyhteistyö tiivistynyt srk:n ja järjestöjen kanssa
- koulun ohjeet henkisen ja fyysisen turvallisuuden takaamiseksi on uudistettu
- yhteistyön tiivistyminen koulun ulkopuolisten tahojen kanssa

Toimintatavat, -mallit ja -verkostot:

- vanhempien ja viranomaisten kasvatusyhteistyöhön uusia toimintamalleja
- kasvatuskumppanuusmallit (verkostoituminen, ryhmäytyminen)
- alueellisen kasvatusyhteistyön mallit: esim. varpu-toiminta on verkostoyhteistyönä tapahtuvaa nuorten rikosten torjuntaa ja puuttumista laittomaan tekoon välittömästi
- vanhempainyhdistysten ja verkoston synnyttäminen, yhteistyö viranomaisten kanssa
- alakoulun ja yläkoulun siirtymävaiheen vanhempainiltamallit

TUOTOKSET

Koulutukset:

- moniammatilliselle verkostolle ja vanhemmille Vanhemmuuden roolikartta, draamamenetelmä, Lions Quest, vastuunportaat, turvataito, kodin ja koulun yhteistyö, kasvatuskumppanuus, työn ja perheen yhteensovittaminen, Puistoystävän puistokoulu
- vertaistoiminnan ohjaajien koulutus
- Lions quest -vanhempainryhmän ohjaajakoulutukset
- osallistavan suunnittelunkoulutus
- vertaissovittelukoulutus ja vertaissovitteilu ylä- ja alakoulussa
- kasvatukseen liittyvät yleisöluennot
- srk:n työntekijöille lastensuojelukoulutusta
- valtakunnallisen kasvatusyhteistyöseminaarit
- lähisuhde- ja perheväkivaltaseminaari
- väkivallaton koulu- ja hoitovuosi
- Mahis-tutorkoulutus
- perheluentotilaisuudet
- kasvatusteemaluennot yhdessä kansalaisopiston kanssa

Tapahtumat:

- päihdeettömät School's Out tapahtumasarjat
- koulunavausmessut
- draamatyöpajat kiusaamisesta ja ilkivallasta, päihdeistä, päihdeistä forumteatteriesitykset
- draamasokkelo maahanmuuttajuudesta
- forumteatteriesitykset
- Käytöspassin luovutusjuhlat esikoululaisille
- pilottikuntien tiimikokoukset
- vanhempainillat päiväkodeissa ja peruskoulussa
- artikkelit valtakunnallisissa- ja paikallisjulkaisuissa
- kirkkoneuvoston ja kaupunginhallituksen yhteiskokous
- alueryhmien jäsenille yhteistilaisuus

TULOKSET

- alakoulujen vanhempainiltamateriaalin työstäminen ja vieminen eri kouluille
- vanhempien vertaisryhmien itseohjautuva toiminta esim. Tukisukat-äitiryhmä nuorten perheille, vanhempien alueryhmät
- perhetoiminnan tukeminen: perhekahvilat, perheryhmät, päiväkerho ja vanhempi-lapsikerho, päivähoidossa "Ilonamme"-vanhempi-lapsi vuorovaikutusryhmä jne.
- neuvolan isyystunteja ja vauvaperheryhmiä
- ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö; perhetyö, lapsiparkki
- vanhemmuuden roolikartta-menetelmän hyödyntäminen vanhempien kohtaamisessa
- käytöspassien käyttö arviointikeskustelussa
- Ryhtiritari-tapakasvatusohjelma päivähoidossa
- näpistykseen puuttumismallin luominen
- siirtymävaiheen alakoulusta yläkouluun ongelmakohtien ennakointi ja minimointi
- kiusaamisen ehkäiseminen ja toimintamalli esim. Toiseen koskemattomuuden-periaate, Hyvä mopo -toiminta 6-luokkalaistilalle
- koulun tuki- ja kummioppilastoiminnan toteutus yhteistyössä paikallisten 4H-yhdistysten kanssa
- koulun Selvä sopimus -toimintamalli
- koulun oppilashuollon kehittäminen osana syrjäytymisen ehkäisyä
- tukioppilas- ja oppilaskuntatoiminnan kehittäminen
- yläluokkien järjestämät kerhot alaluokkien oppilaille
- Mentor-toiminta uusien lukiolaisten vastaanottamiseksi ja opintojen sekä sosiaalisen verkostoitumisen vahvistamiseksi
- lukion psykologian koulukohtainen soveltava kurssi (Kasvatus tulevaisuuteen), jossa tehdään yhteistyötä perusopetuksen alaluokkien kanssa
- terveystiedon koulukohtainen soveltava kurssi Sinä ja minä – uskallamme elää

TUOTOKSET

- srk:n ja kunnan yhteiset kerhot, retket, leirit ja tapahtumat
- pelisääntöillat
- päihde- ja itsetuntolabyrintit yhteistyössä nuoris- ja koulutoimen sekä Terveysry:n kanssa
- yhteiset kampanjat
- valtuustotapaamiset
- päihde- ja itsetuntolabyrintit yhteistyössä nuoris- ja koulutoimen sekä Terveysry:n kanssa
- yhteiset kampanjat
- valtuustotapaamiset
- päihde- ja itsetuntolabyrintit yhteistyössä nuoris- ja koulutoimen sekä Terveysry:n kanssa
- yhteistyökumppaneina paikalliset yritykset, pankit, kuljetusliikkeet
- Fair Play -palkintojen jakaminen vuosittain reilusta toverihengestä
- päihde- ja itsetuntolabyrintit yhteistyössä nuoris- ja koulutoimen sekä Terveysry:n kanssa
- "evääksi elämään" -päivä 9-luokkalaistilalle, yhteistoimintapäivät luokille, viikottaisia kaverikerhoja
- elokuvailtoja perheille
- katupartiointia vapaaehtoisten aikuisten voimin
- perheen viikot, alueelliset isyysillat sekä isä-lapsi-illat

Julkaisut ja raportit:

- sosionomi- ja Pro gradu -työt
- lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman asiakirja
- seutuopetussuunnitelma
- varhaiskasvatuksen kehittämistyöryhmän loppuraportti
- ennaltaehkäisevän päihdetyöryhmän raportti
- Kaikki muutkin saa – vai saako (kooste ala- ja yläkoulujen oppilaiden sekä vanhempien vastauksista vanhempien vastuusta)
- Sallittu kaupunki – opas keravalaisuuteen -opetuspaketti (ympäristö- ja kansalaisuuskasvatukseen)
- Perheessä on voimaa -kirja, vertaistueksi pikkulapsiperheille
- Murkkuelämää -kirja vertaistueksi murkkuikäisille sekä heidän vanhemmilleen
- Yhdessä kasvattamaan. Kohti välittämisen toimintakulttuuria (osaksi pilottien tuottamia artikkeleita)

TULOKSET

- "Kutsukerho" syrjäytymisvaarassa oleville oppilaille yhteistyönä srk:n kanssa
- Peli-illat ja vanhempainyhdistyksen ja koulun järjestämä iltapäiväkerho

Ohjelma- ja strategiatyö:

- lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelmatyö
- koulujen kriisitoimintamallin luominen
- seutuopetussuunnitelmatyö
- seudulliset hyvinvointistrategiat
- varhaisen puuttumisen strategia
- ehkäisevän päihdetyön toimenpideohjelman kokoaminen
- turvallisuustyöryhmän toiminta (koostuu eri viranhaltijoista)

Heijastevaikutukset: resurssimuutokset:

- sosiaali- ja sivistystoimen yhteinen sosiaali- ja nuoriso-ohjaajan toimi
- srk:n ja kunnan yhteinen nuorisotyöntekijä
- uudet nuorisotilat ja bänditilat
- sos.- ja nuorisoohjaajan koulupäivystykset
- kerhotilojen säännöllinen käyttö
- uusia hankkeita käynnistetty, hyötyvät hankkeesta ja alkaneista käytännöistä.

TUOTOKSET

Tiedotus:

- pilottiprojektien esitteet
- projektien omat internetsivut
- lehtiartikkelit projektin järjestämistä tapahtumista
- säännölliset artikkelit paikallislehdissä
- projektien paikallistiedotteet
- radio- ja tv-haastattelut
- kartoitukset, kyselyt päivähoiton asiakkaille
- muihin koulutusmalleihin liittyvät materiaalit esim. Leikki-ikäinen & uni -esite, Koululainen & uni -esite, Nuori & uni -esite

Muut materiaalit:

- Eletään yhdessä/Yhdessä elämään -reulun pelin säännöt
- kriisikansio perusopetukseen, muokataan myös päivähoitoon
- kotikoulu yhteistyövihkonen vanhempainiltoihin
- nuorten tekemä virikevideo poliisin käyttöön
- opiskelijoiden lopputyöt ja kyselyt
- projektin julisteet
- draamavideot
- käytöspassit esikouluille
- koululaisten käytöspassit
- luottamusmiehen käytöspassi
- koulutusmateriaali perheiden ryhmäytämiseen
- Fair Play -kunnikirjat
- Ryhtiritari-tapakasvatusohjelman materiaali: kansio, asusteet, laulut, runot, tarinat
- erilaiset opaskansiot projektin kehittämistä työmuodoista
- lukiolaisten valmistamat videoelokuvat koulun markkinointia ja koulun juhlia varten

LIITE 3. TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN. Yhteenveto tekijöistä

PILOTTIPROJEKTtien EDISTÄVÄT TEKIJÄT

- projektille oli olemassa todellinen tarve
- eri työntekijöiden sitoutuminen projektin tavoitteisiin ja niiden edistäminen omassa perustuksessa
- vanhempien kiinnostus ja osallistuminen
- perheet ja lapset osallisena osassa toimintoja
- laaja yhteistyöverkosto, verkostoyhteistyö oli toimiva, moniammatillinen yhteistyö
- kasvatusyhteistyön organisoituminen
- kaupunginjohtajan/kunnanjohtajan tuki
- valtakunnalliset muutokset ja esillä olleet lasten, perheiden ja nuorten asiat
- sosiaalipedagoginen lähestyminen kasvatusyhteistyöhön
- oppilaitosten mukaan tuleminen
- koulutusmahdollisuudet
- hyvät kokemukset uusista kokeiluista
- kaupungin ja seurakunnan hyvät yhteistyösuhteet
- innostus, usko asiaan
- koti- ja kouluyhdistysten sekä asukas-yhdistysten aktiivisuus
- projektin esittelyt rehtorien kokouksissa
- kaupungintiedottajan hyödyntäminen
- keskittyminen hyviksi havaittuihin toimintamuotoihin
- jatkuvuus
- uudet avaukset tukivat ja täydensivät aiempia toimintamuotoja
- teemaryhmien muodostaminen auttoi tavoitteisiin pääsemisessä
- viranomaisyhteistyö sekä järjestöjen aktiivisuus
- koulujen oma motivaatio aiemmin aloitettujen hankkeiden vuoksi
- aiemmin tehty pohjatyö osittain
- päätoimisuus toimia
- mahdollisuus tarjota konkreettista panostusta kasvatusyhteistyön kehittämiseen yhteistyössä muiden kanssa
- sitoutuneet toimijat
- myönteinen palaute, tuki ja arvostus antaneet voimia jatkaa
- innokas projektin vetäjä
- projektityöntekijän vakaa työsuhte riittävän pitkä aika 5 vuotta

PILOTTIEN ESTÄVÄT TAI HIDASTAVAT TEKIJÄT

- osa ei sitoutunut hankkeeseen
- kasvatusyhteistyö nähtiin kapea-alaisena tai siitä ei kiinnostuttu
- ajan ja resurssien puute (oli kiinnostusta, mutta ei aikaa)
- puuttui näkemys siitä, mitä kasvatusyhteistyö kokonaisuudessaan voi olla ja mitä se vaatisi
- hankkeen laajuus
- liian laajat tavoitteet, osa tavoitteista jäi toteutumatta, koska tilalle tuli sellaista jota ei osattu ennakoita
- perustyön paineet ja kiire
- kiristynyt kuntatalous, eri tahojen raha- ja resurssipula
- työntekijöiden vaihtuminen ja tavoitteiden muuttuminen
- henkilövaihdokset vanhempainyhdistyksissä sekä kaupungin eri tahoilla
- projektivastaavan ulkopaikkakuntalaisuus: verkoston luominen oli hidasta
- poliisin määrärahojen raju leikkaaminen ja sen myötä ennaltaehkäisevän yhteistyön loppuminen
- alkuinformaation määrä ja laatu kaupungin taholta oli alussa riittämätön, joka aiheutti viranomaisten vastustusta hanketta kohtaan, sillä sen pelättiin lisäävän työtä
- projekti koettiin tulevan ylhäältä päin ja viranomaiset tunsivat tekevänsä kaikkea hankkeeseen liittyvää jo ennestään
- osan vanhempien kasvatusvastuun puuttuminen ja välinpitämättömyys lasten kasvuympäristöstä
- koulutyön kiireisyys: muut samanaikaiset hankkeet ja ops:n uudistaminen
- yhden päätoimisen työntekijän rajallisuus
- yhteisöllisyyteen liittyviä asioita ei voi kii-rehtiä keinotekoisesti
- hanketta kehitettiin oman työn ohessa eli resurssointi oli minimaalista
- virka lakkautettiin hankekaudella
- kunnassa ei ollut erillistä projektihenkilöstöä
- projektityöntekijän puuttuminen

PILOTTIPROJEKTtien PARANNUSEHDOTUKSET

- tarkempi ja konkreettisempi projektisuunnitelma
- sitoutumiseen aikaa ja resursseja
- yhteisen näkemyksen ja vision rakentaminen yhteistyötahojen kanssa
- perustyöntekijät paremmin mukaan
- vanhemmat heti alussa osalliseksi
- työpari välttämätön
- projektikoulutusta työntekijälle ja ohjausryhmälle, työnohjaus alusta asti
- tiiviimmät ja rajatummät tavoitteet
- eri tahojen tehokkaampi sitouttaminen
- ohjausryhmän kokoonpano mietittävä tarkkaan projektin alkaessa ja siihen sitouttaminen
- taloyhtiön edustaja olisi tärkeä ryhmässä
- eri tahojen KasTu-yhdyshenkilö helpottaisi asioiden sujumista
- kehitettäväksi sellainen kaupunginosa, joka ei ennestään kuormitettu muilla hankkeilla ja kokeiluilla
- ylempiä viranhaltijoita sitoutettava ja perehdytettävä paremmin projektin toimintaan ja tavoitteisiin
- arviointia enemmän hankkeen aikana
- enemmän yhteistyötä muiden pilottien kanssa
- "lobbausta" vielä enemmän
- rahoitusta myös muualta kuin vain rahoautomaattiyhdistykseltä
- projekti aloitettaisiin vain, jos sille saisi palkata oman projektityöntekijän ja sille olisi olemassa toimintamääräraha
- tiivistetty ohjausryhmän työskentely
- koulutoimen parempi sitouttaminen hankkeen loppuun asti
- hankkeen työskentelylle erillinen rahoitus, jolla voitaisiin palkata esim. työntekijä hankkeeseen
- työntekijän palkkaaminen, joka tekisi tiedotusta, koulutusta yms. käytännön työtä
- Yhdessä elämään toimintamallin ja Anne Eskelisen tiedon hyödyntämistä enemmän myös paikallistasolla
- ohjausryhmän toisenlainen valinta: toiminnallisen identiteettinsä löytänyt moniammatillinen työryhmä

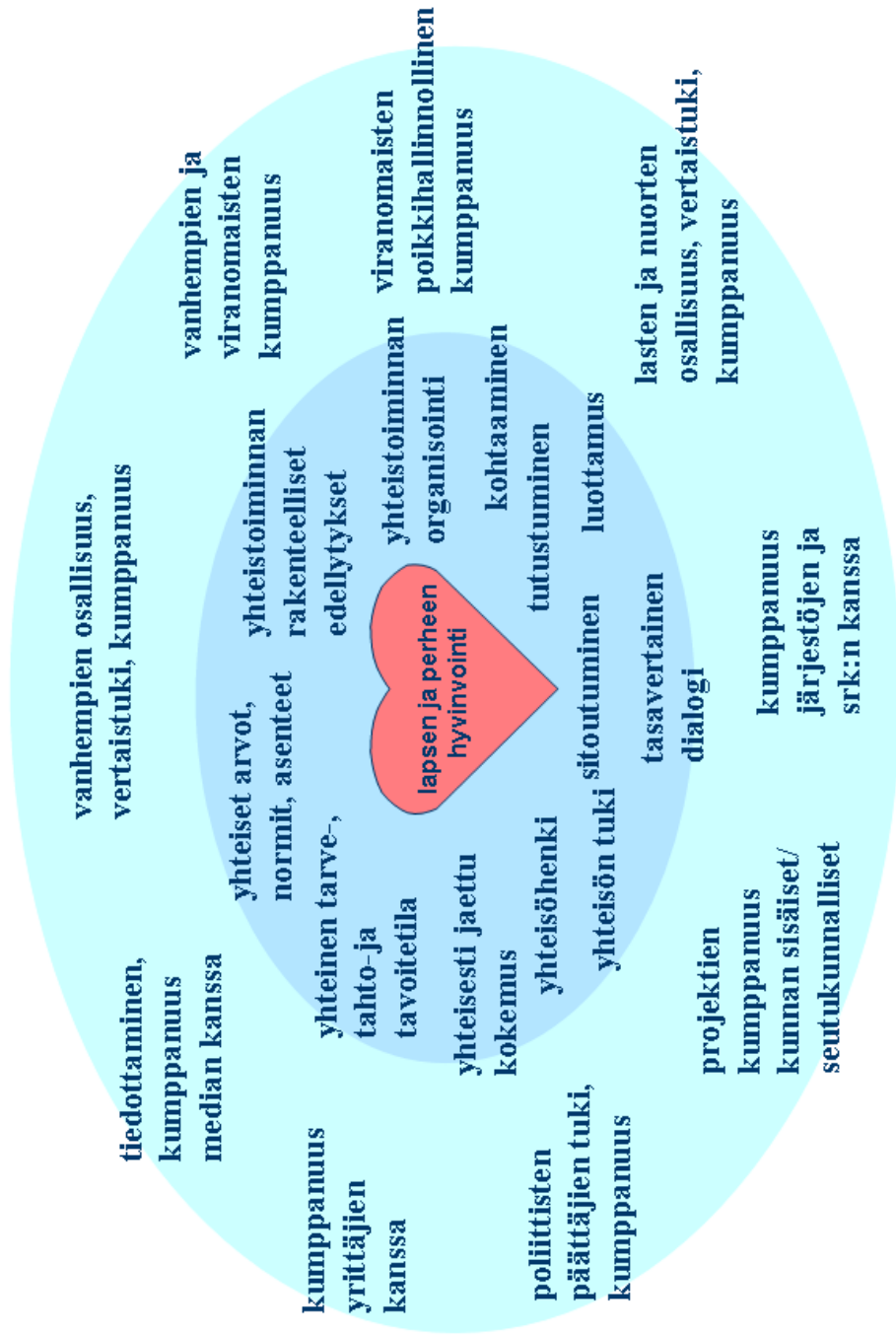
- projektin työntekijän paikkakuntalaisuus lisääisi uskottavuutta ja helpottaisi/nopeutta verkostoitumista
- projektirahoitus järjestettävä kerralla koko projektiajalle
- koulutoimi heti alkuun mukaan, helpottaisi/edistäisi yhteistyötä koulujen kanssa
- työnohjaus ja tuki kunnassa alusta alkaen, koska työ on niin yksinäistä
- ennen projektin alkua järjestettävä vastaaville projektikoulutus sekä paikkakuntakohtainen perehdytys: tieto kaupungin organisaatiosta ja avainhenkilöistä, joihin ottaa yhteyttä eri asioissa.

EDISTÄVÄT JA HIDASTAVAT TEKIJÄT SEKÄ PARANNUSEHDOTUKSET KANSALLISELLA TASOLLA (projektivastaavan näkemys)

- Hanketta edisti hyvä yhteisöllinen ilmapiiri ja yhteishenki pilottiverkoston kanssa.
- Hanketta hidasti resurssipula opetusministeriön vetäytyessä rahoituksesta vedoten rahapulaan. Uusia rahoittajia oli mahdoton saada kesken hankkeen.
- Hankkeen tavoitteisto oli liian laaja resursseihin nähden.
- Projekti olisi tarvinnut vähintään toisen kokopäiväisen projektityöntekijän.
- Pilottikuntia oli liikaa (25). 15 kuntaa olisi pitänyt olla maksimi.

Kasvatuskumppanuuden ja yhteisöllisyyden tekijöitä

Kasvatus tulevaisuuteen (KASTU) -hanke

LIITE 5. YHTEENVETOA IKKU-VAIKUTTAVUUSMALLIN AVULLA

INSTRUMENTAALINEN (I)

Hankkeen vaikutus/vaikuttavuus on instrumentaalista, kun hanketta ja sen tuloksia käytetään päätöksenteon toistettavana välineenä eli instrumenttina.

Hanke on edistänyt päätöstentekoaesim. lapsi ja nuorisopoliittinen ohjelma, päihdestrategia, turvallisuusstrategia, koulujen opetussuunnitelmat, varhaiskasvatuksen suunnitelmat.

Instrumentaalista vaikutusta on myös hankkeilla, jotka ovat innovoineet koulutusta ja/tai kasvatusohjelmia, joita käytetään yhteisöllisen toiminnan kehittämiseen ja päätöksenteon välineenä: esim. kasvatuskumppanuuskoulutus, vanhempainkoulut, tapakasvatohjelmat, draamamenetelmät, lapsipoliittinen ym. ohjelmatyöprosessi.

Projekti tuotoksineen on ollut myös käytännöllisen muutostyön väline.

KONSULTATIIVINEN (K)

Vaikuttavuus on konsultatiivista, kun projekti vaikuttaa toimijoihin ohjaten heitä säännöllisesti esim. pysyvän toimintaverkon avulla.

Projektilla on konsultatiivista vaikuttavuutta, kun kehittäjät ja käytännön toimijat muuttavat yhdessä toimintatapoja, toimintakulttuureita ja organisaatiota esim. KASTUn tapauksessa kasvatuskumppanuuteen.

Esim.

Vanhempain verkostot

Poikkihallinnolliset verkostot

Vanhempien ja viranomaisten verkostot

Yhteistyöverkostot eri tahojen mm. vapaaehtoisjärjestöjen, seurakunnan ja yrittäjien kanssa

Toimintatavat: Varhainen puuttuminen; lastensuojelupäätökset; näpistyksen, kiusaamisen, ilkeiden ehkäiseminen ja puuttuminen

Sopimukset: Tupakan ja alkoholin myynti alaikäiselle sekä ehkäiseminen ja puuttuminen.

KÄSITTEELLINEN (K)

Vaikuttavuus on käsitteellistä, kun toimijoiden aiemmat käsitykset järkkyvät; muuttuvat ja he alkavat etsiä uusia käsitteellisiä tulintoja esim. KASTUssa on tarkasteltu monessa eri yhteydessä käsitteitä: ammatillisuus ja yhteinen asiantuntijuus → tasavertainen dialogia (viranomaiset ja vanhemmat).

Hanke on edistänyt muidenkin käsitteiden ja käsitteiden tunnettavuutta esim. varhainen puuttuminen, varhainen vuorovaikutus, kasvatuskumppanuus, lapsipoliittikka, sosiaalinen pääoma, vanhemmuuden roolikartta.

Hanke on vaikuttanut lisäämällä kasvatustietoisuutta.

Hanke on vaikuttanut myös vanhempien ja eri toimijoiden käsityksiin arvoista, normeista ja asenteista.

USKOA LUOVA (U)

Hankkeen vaikuttavuus on uskoa luova, kun projekti on luonut ja vahvistanut käytännön toimijoiden uskoa ja toivoa tulevaisuuteen.

Esim.

Hanke on vaikuttanut vanhempien, lasten ja nuorten osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksiin.

Hanke on vaikuttanut kentän toimijoiden uskoon paikkakuntansa kehittämismahdollisuuksiin.